

IRKSAL TEMELLİ AYRIMCILIĞIN YENİ GÖRÜNMEZ YÜZÜ: KÜLTÜREL KARŞILAŞMALAR VE MİKRO-SALDIRGANLIKLAR

THE NEW INVISIBLE FACE OF DISCRIMINATION BASED ON RACE: CULTURAL ENCOUNTERS AND MICROAGGRESSIONS

Dr. Öğr. Üyesi Serdar ÜNAL

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Aydın /
TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-2755-9456

ÖZET

Modern dünyada ırksal temelli ayrımcılığın tabiatının değiştiğine dair güçlü göstergeler bulunmaktadır. Tarihsel olarak, eski moda ya da doğrudan, açık ırksal temelli veya başka türden ayrımcılıklarda düşüşler gözlemlense de geleneksel ayrımcı tutumların biçim değiştirerek artarak devam ettiğine yönelik görüş ve kaygılar da giderek artmaktadır. Bu anlamda, içinde yaşadığımız çağda ırksal temeldeki ayrımcılıkların dolaylı, görünmez, örtük veya üstü kapalı/gizli doğasına yönelik akademik alanda gittikçe artan bir ilgi söz konusudur. Nitekim, bu çalışmada günümüzde eski moda ırkçı tutumların azalmasına rağmen, yeni tip ırksal temelli ayrımcılık olarak çoğu zaman bilinçdışı ancak kimi zaman da bilinçli olarak ince, üstü kapalı veya örtük olarak gerçekleşen ayrımcı eylemlerin karmaşık doğasını anlamaya yönelik kavramsal düzeyde açıklayıcı şemalar üzerinde durulmaya çalışılmaktadır. Başka bir deyişle çalışmada, açık/aleni ırksal temelli ayrımcı tutumların evrildiği çağdaş biçimlerin kavramsal düzeyde irdelenmesi amaçlanmaktadır. Bu yönde, geniş bir literatüre dayalı olarak ırksal temelli ayrımcılıkların yeni biçimlerinin izahına yönelik tanımsal çabalara değinilmekte ve bunlar arasından özellikle yeni bir ayrımcılık biçimi olarak mikro-saldırganlık(lar) kavramı veya modelinin boyutları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Böylelikle, çalışmanın gündelik hayatın birçok alanındaki kültürel etkileşimler veya karşılaşmalar sırasında açığa çıkabilen çoğu zaman örtük veya üstü kapalı ırka, kültüre veya başka türden özelliklere dayalı ayrımcı tutum ve davranışların incelenmesine yönelik tasarlanacak ampirik türden araştırmalara, teorik ve kavramsal düzeyde bir model veya şema sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eski Moda Irksal Temelli Ayrımcılık, Kültürel Karşılaşmalar, Yeni Irksal Ayrımcılık Biçimleri, Örtük Ayrımcılıklar, Mikro-saldırganlıklar.

ABSTRACT

There are strong indications that the nature of racial-based discrimination in the modern world has changed. Historically, although there have been decreases in old-fashioned or overt forms of racial or other types of discrimination, the views and concerns about the fact that the traditional racism or discriminatory attitudes has changed over time from overt to covert and subtle become increasing. In this sense, there is an increasing interest in the academic field towards the invisible, subtle, implicit or covert nature of racism. In fact, in this study, despite the fact that old-fashioned racist beliefs or attitudes have declined today, it is attempted to focus on explanatory conceptually schemas to understand the complex nature of discriminatory actions, which are often unconscious but sometimes consciously subtle, implicit or covert, as new racial-based discrimination. In other words, in the study, it is aimed to examine the contemporary forms of racial-based discriminatory attitudes and actions, at the conceptual level. In this respect, the study discusses the descriptive efforts to explain new or contemporary forms of racial-based discrimination in the literature and discusses in detail the concept or model of microaggressions as a new form of racial based discriminatory actions among them. Thus, it is thought that the study will contribute to the empirical researches which will be designed to examine racial or culture based discriminatory discourses and actions, which are often manifested more subtle, implicit or covert during the cultural interactions or encounters in many areas of everyday life, by presenting a theoretical or conceptual model or schema.

Keywords: Old-fashioned Racial-based Discrimination, Cultural Encounters, New Forms of Racial Discrimination, Subtle Discrimination, Microaggressions.

1. GİRİŞ

Gündelik yaşam rutinleri toplumsal düzenin en karmaşık biçimleri için bile esastır. Bireyler, gündelik etkinlikleri sırasında, konumsal etkileşim –fiziksel olarak birarada buldukları insanlarla girilen etkileşim- bağlamlarında birbirleriyle karşılaşır (Giddens, 1984:64). “Her birey karşılaşmaya toplumsal deneyimleri, ihtiyaçları ve niyetlerini taşır. Toplumsal karşılaşma sırasında bu birkaç enerji çizgisinin iç içe geçişiyle paylaşılan deneyim önceden görülemeyecek yeni boyutlar kazanır. Bu yeni boyutlar karşılaşma sırasında bireysel ürünlerin karşılıklı etkileşimlerinin gidişatı ve dinamiklerine göre oluşur” (Layder, 2006:89). Bu anlamda, bireylerin gündelik etkileşimleri ya da karşılaşmaları sırasında aleni/açık, doğrudan ya da örtük, üstü kapalı, dolaylı bir yoldan ırksal veya başka türden temelli ayrımcılıklar her daim her toplum ve kültürde açığa çıkabilmektedir.

Gündelik karşılaşmalar veya etkileşimler düzeyinde ele alındığında, eski moda ırkçılık, baskın olmayan ya da dezavantajlı grupların daha aşağı bir nitelikte olduğuna dair net bir kabulü içeren ırkçı tutumlara ve aleni olarak ayrımcı davranışlar sergilemeye yönelik eğilimlere işaret eder (Blanton ve Jaccard, 2008:278). Ancak, bugün birçok yazar, baskın, açık/aleni ırkçılık veya cahil ırkçılık olarak da bilinen eski moda ırksal temelli ayrımcılığın veya açık/aleni ırkçı eğilimlerin büyük bir düşüş içinde olduğunu ve toplumsal bir hedef olarak eşitlikçi anlayışın desteklenmesinin yaygın bir şekilde paylaşıldığını kabul etmektedir. Lakin, tarihsel süreç içerisinde toplumlarda eşitlikçi anlayışa sahip olmanın daha erdemli bir konum sağladığına yönelik eğilimler artsa da birçok kişi de ırksal temelli ya da çeşitli türden ayrımcı tutum ve davranışların ortadan kalkmadığını, sadece bugün modern dünyada gündelik etkileşimler veya karşılaşmalar sırasında açığa çıkabilen ırksal temelli ayrımcılıkların tabiatının değiştiğine dair güçlü kanaate sahiptir. Buna göre, ırksal temelli ayrımcılığın gerçekleşme biçiminin zaman içinde açık, aşırı ve kaba bir tarzdan örtük/gizli, ince ve dolaylı bir tarza veya biçime dönüştüğüne (Harris, 2017:429; bkz. Bonilla-Silva 2010; Bonilla-Silva ve Lewis 1999) yönelik gittikçe yaygınlaşan bir anlayış gelişmektedir. Nitekim, içinde yaşadığımız çağda ırksal temelli ayrımcılıkların dolaylı, görünmez, ince, örtük veya üstü kapalı/gizli doğasına yönelik akademik alanda da gittikçe artan bir ilgi söz konusudur (Lewis vd., 2013:52).

Bu çerçevede, çağdaş ırksal temelli ayrımcılık konusuyla ilgilenen yazarlara göre (bkz. Dovidio ve Gaertner 1986; Neville vd., 2000), ırkçılık, dünyada 1950'ler ve 1960'ların Sivil Haklar Hareketi sırasındaki ilerlemelerin sonucu olarak, eski moda açık/aleni eylemlerden daha ince, örtük veya üstü kapalı eylemlere dönüştü (Lewis vd., 2013:52). ırksal temelli ayrımcılığın bu yeni tezahürü, görünmez ya da örtük olan ancak potansiyel olarak ölümcül olan karbon monoksit benzetilmiştir (Sue vd., 2007a:72; bkz. Sue ve D. Sue, 2003; Tinsley-Jones, 2003). Bazı yazarlara göre, genellikle örtük veya üstü kapalı olan bu yeni önyargı ve ayrımcılık biçimleri, bu olayların faileri tarafından çoğunlukla bilinçsiz olarak gerçekleştirilmektedir (Dovidio vd., 2002; McConahay 1986; Sue vd., 2008b; Thompson ve Neville 1999). Bu nedenle, baskın grubun üyesi olanlar baskın olmayan veya dezavantajlı gruba üye olanlarla etkileşimlerini olumsuz etkileyen genellikle ince/örtük ve bilinçsiz ırkçı ya da ayrımcı inançlarının veya tutumlarının farkında değillerdir (Lewis vd., 2013:52).

Bazı araştırmacılar ise, baskın olmayan ya da dezavantajlı konuma sahip gruplara mensup insanların gündelik sıradan etkileşimleri sırasında karşılaştıkları yeni ırkçılık biçimini tanımlayabilmek için mikro-saldırganlık(lar) (racial microaggression(s)) terimini ortaya atmışlardır. Mikro-saldırganlık(lar) genellikle bilinçsizce ama bazen bilinçli olarak da yapılabilen örtük, üstü kapalı, küçümseyici ve kötü sözler veya önemsemez bakışlar, jestler ve tonlar şeklinde tezahür eder (Sue vb., 2007b:273). Bu yeni ırksal ayrımcılık biçimi gündelik konuşmalar ve etkileşimler sırasında o denli yaygın ve masum görünümlüdür ki çoğunlukla farkına varılmaz ve gözden kaçırılır (Sue vd., 2007a:72; bkz. Solorzano vd., 2000; Pierce, 1978). Lakin, mikro-saldırganlıklar, toplumsal gruplar veya bireyler arasında eşitsizlikler yaratarak buna maruz kalan insanların ruhsal enerjilerini yitirmelerine ve çok sayıda ortamda performanslarının zayıflamasına neden olur (Sue vd., 2007b:273; bkz. Franklin, 2004; Sue, 2004). Bu anlamda, ırksal temelli mikro saldırganlıklar, insanlar üzerinde olumsuz etkiler yaratan örtük veya üstü kapalı ayrımcı eylemlerdir. Fakat, bu eylemler o kadar çok normalleştirilmiştir ki ya da kanıksanmıştır ki onları ele almak ve telafi etmeye çalışmak çok zordur (Harris, 2017:429). Gerçek olan şu ki, açık/aleni ırkçılık ve diğer görünür ayrımcılık biçimleri, dünyadaki sivil haklar çalışmalarından dolayı önemli ölçüde azalırken, örtük veya görünmeyen mikro-saldırganlıklar giderek artmaktadır (Jones ve Galliher, 2015:5; DeVos ve Banaji, 2005; Dovidio ve Gaertner, 2004).

Her ne kadar bu çalışmada kavramsal olarak çağdaş ya da yeni ırksal temelli mikro-saldırganlıklara odaklanılmış olsa da diğer ırk temelli olmayan mikro-saldırganlık türlerinin de var olduğunu belirtmek gerekmektedir. Din, dil, sınıf, cinsiyet, cinsel yönelim ve engellilik temelli mikro-saldırganlıklar, kadınlar, eşcinseller, lezbiyenler, biseksüeller, trans bireyler, engelli gruplar ve diğer dezavantajlı kesimler üzerinde aynı derecede güçlü ve potansiyel olarak zararlı etkilere sahiptir (Sue vd., 2007b:284; bkz. Nadal vd., 2012). Neticede, bugün ırksal nefretin açık/aleni, doğrudan ve genellikle kasıtlı olduğu eski moda ırksal ayrımcılık biçimi, çoğu zaman örtük ince, üstü kapalı ve dolaylı olan çağdaş bir ırksal ayrımcılık biçimine dönüşmüştür. Bu çerçevede, çalışmada detaylı olarak incelenmeye çalışılan mikro-saldırganlıklar kavramı veya modeli ırksal, kültürel veya başka türden temelli ayrımcılıklara maruz kalan grupların ve insanların gündelik deneyimleri üzerine gerçekleştirilecek araştırmalar için yararlı ve kullanışlı bir araç olarak düşünülebilir.

2. ÇALIŞMANIN TEMEL TARTIŞMA EKSENLERİ

Günümüz bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler farklı kültür ve özelliklere sahip bireylere ya da gruplara daha fazla bir kültürel etkileşim imkanı tanımıştır. Farklı özelliklere sahip bireylerin ya da grupların birbirleri hakkında daha fazla bilgi edinmeye yönelik olanakları, aynı ortamları tenffüs edip etkileşebilecekleri veya karşılaşabilecekleri fırsatların artması, sivil haklar ve farklılıkların tüm dünyada korunmasına yönelik politikalar, farklı uluslar ya da gruplar arasında süregelen önyargıların kırılması ve ayrımcı tutumların törpülenmesi noktasında önemli gelişmeler olarak düşünülmüştür.

Lakin, bu gelişmelerin ve toplumların tarihsel deneyimlerine bağlı olarak çıkarsadıkları derslerin bir sonucu olarak eski moda ya da açık/aleni ırksal veya başka türden ayrımcılıklarda düşüşler gözlemlense de aslında geleneksel temelli açık ayrımcı tutumların biçim değiştirerek artarak devam ettiğine yönelik görüş ve kaygılar da giderek artmaktadır. Nitekim, bu metinde yapılan tartışmada günümüzde eski moda ırkçı inanç veya tutumların azalmasına rağmen, yeni tip ırksal temelli ayrımcılık olarak çoğu zaman bilinçdışı ancak kimi zaman da bilinçli olarak ince, üstü kapalı veya örtük olarak gerçekleşen ayrımcı eylemlerin karmaşık doğasını anlamaya yönelik kavramsal düzeyde açıklayıcı şemalar üzerinde durulmaya çalışılmaktadır. Başka bir deyişle çalışmada, açık/aleni ırksal temelli ayrımcı tutum ve davranışların evrildiği çağdaş biçimlerin kavramsal düzeyde irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu yönde, çalışmada, literatürde ırksal temelli ayrımcılıkların yeni veya çağdaş biçimlerinin izahına yönelik tanımsal çabalara değinilmekte ve bunlar arasından özellikle yeni bir ayrımcılık biçimi olarak mikro-saldırganlık kavramı veya modelinin boyutları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Böylelikle, bu çalışmanın gündelik hayatın birçok alanındaki iletişim ve etkileşimler veya karşılaşmalar sırasında açığa çıkabilen çoğu zaman örtük veya üstü kapalı ırka, kültüre veya başka türden özelliklere dayalı ayrımcı tutum ve davranışların incelenmesine yönelik tasarlanacak ampirik türden araştırmalara, teorik ve kavramsal düzeyde bir model veya şema sunmak suretiyle, katkı sağlayacağı umut edilmektedir.

3. IRKSAL TEMELLİ AYRIMCILIĞIN DÖNÜŞEN YÜZÜ

Audre Lorde (1992:496), ırkçılığı “bir ırkın tüm diğer ırklardan üstün olduğuna ve dolayısıyla onlar üzerinde hakimiyet hakları olduğuna yönelik inanç” şeklinde tanımlayarak belki de ırkçılığa dair en özlü tanımı üretmiştir. Manning Marable (1992:5) ise, ırkçılığı, “farklı etnik, kültürel, kişisel vb. özelliklere sahip insanlar üzerinde baskı ve hakimiyet kurabilmek için kullanılan bir cehalet, sömürü ve güç sistemi olarak tanımlamıştır”. Lorde ve Marable’nin ırkçılık tanımlarında en az üç önemli nokta saklıdır: (i) Bir grup kendisinin üstün olduğuna inanır (ii) üstün olduğuna inanan grubun ırkçı davranışları sergileme gücü vardır ve (iii) ırkçılık çok sayıdaki baskın olmayan ırksal temelli veya başka türden özelliklere sahip grupları etkiler (Solorzano, 1998:124). Nitekim, ırkçılık terimi, bir ırkın diğerine üstünlüğüne dair inancı ve bu türden ırksal tutumların ya da inançların davranışsal tezahürleri olarak ayrımcılığı kapsar (Harding ve Turner, 2015:465; bkz. McNeilly vd., 1996). Bu çerçevede, ırksal temelli ayrımcılık hem tutum hem de davranışsal bileşenleri içerir.

Paradies (2006:889) de geniş çaplı bir literatüre dayalı olarak, algılanan ırkçılığın, ya ırkla ilgili çeşitli deneyimlere (ırkçı davranışlar/eylemler, ırkçı saldırılar, taciz, dışlama, işten kovulma ya da ırktan kaynaklı gündelik zorluklar veya rahatsız edilme gibi olaylara) maruz kalınması ya da bir kronik stres biçimi şeklinde kavramsallaştırıldığını ortaya koymuştur. McNeilly vd.’lerine (1996:154) göre de

algılanan ırkçılık, kişinin ayrımcılık veya başkalarının önyargılı tutumları gibi ırkçı davranışsal ifadelere maruz kalması ve duygusal reaksiyonlar göstermesine işaret eder. Algılanan ırkçılık, algılanan ayrımcılık (Pascoe ve Richman, 2009), ırksal mücadele yorgunluğu (Smith vd., 2007), ırkla ilgili stres (Utsey ve Ponterotto, 1996) veya ırk temelli travmatik stres (Carter, 2007) gibi birçok farklı şekilde ifade edilmiştir (Harding ve Turner, 2015:465).

Bu çerçevede, eski moda ırksal temelli ayrımcılık “aleni, düşmanca, ayrıştırıcı ve üstünlükçü olarak kabul edilmektedir” (Walker, 2001:26). Yakın tarihte, ırkçılık ya da ırksal temelli ayrımcılık, özellikle toplumsal grupların eşitliği konusundaki bilinçli demokratik inancın ırkçılıkla doğrudan çatıştığı post-sivil haklar döneminden sonra bir dönüşüm geçirdi (bkz. Jones, 1997; Thompson ve Neville, 1999). Ancak bu dönüşüm, eski moda ırksal temelli ayrımcılıkları ortadan tamamen kaldırmak yerine örtük veya üstü kapalı yeni ayrımcılık biçimlerini gündeme daha yoğun olarak getirdi (Sue vd., 2007b:272).

Nitekim, yeni dönemin biçim değiştirmiş (örtük veya üstü kapalı) ırksal temelli ayrımcılığını anlamaya ve açıklamaya yönelik tarihsel olarak çeşitli kavramsallaştırma çabaları olmuştur (Dovidio vd., 2017:268). Bunlar arasında, modern ırkçılık (McConahay, 1986) ve sembolik ırkçılık (Kinder ve Sears, 1981; Sears, 1988) kavramsal olarak çok az farklılık arz etse de aynı içerime sahiptir ve birbiri yerine kullanılmaktadır. İkircikli (ambivalent) ırkçılık (Katz, 1981), kaçınmacı (aversive) ırkçılık (Dovidio vd., 2002; Gaertner ve Dovidio, 1986) ve ırksal temelli mikro-saldırganlık (Pierce, 1978; Sue vd., 2007b) gibi diğer kavramlar yeni ırksal temelli ayrımcılık biçimlerini izah etmeye yönelik geliştirilmiştir. Bu yeni ırkçılık biçimleri, paradoksal olarak, eşitlikçi bir ırkçılık türü olarak görülmüştür (Walker, 2001:26). Sue vd.’lerine (2007b:272) göre, çağdaş ırkçılığın bu farklı açıklamalarının ya da modellerinin paylaştığı ortak paydaları bulunmaktadır. Bu modeller, yeni biçim ırkçılığın (i) her zamankinden daha gizli ve örtük olduğunu (ii) ırksal nefret ve bağnazlığın bilinçli ve kamusal olarak sergilendiği eski moda ırksal ayrımcılıklara göre tanımlanması ve kabul edilmesi daha zor, daha muğlak ve belirsiz bir ırkçılık biçimine evrildiğini savunurlar.

Nitekim, yeni ırksal temelli ayrımcılığın sosyal psikolojik temelli ilk kavramsallaştırması sembolik ırkçılık (Kinder ve Sears, 1981; Sears, 1988) olarak adlandırılmıştır. Modern ırkçılık modeli de McConahay (1986) tarafından sembolik ırkçılık düşüncesinden hareketle geliştirilmiştir. Bu iki yaklaşım veya model küçük bazı farklılıklara sahip olsa da aslında aynı içerime sahiptir. Sembolik ifadesi ırkçılığın tamamen gerçek olmadığını anlatmaktadır. Neticede, modern ırkçılık ve sembolik ırkçılık birbirinin yerine kullanılmıştır (Walker, 2001:26).

Modern ırkçılık veya sembolik ırkçılık iki noktada eski moda ırkçılıktan ayrılmaktadır. Birincisi, eski moda ırkçılığın temel ilkeleri açık bir biçimde reddedilir. Modern ırkçılık ayrıştırıcılığı, üstünlüğü veya baskınlığı reddeder ve eşitlikçiliği benimser. Fakat, ikinci ve bir dereceye kadar paradoksal olarak dış grupları da reddeder. Reddetme, geleneksel bireysellik değerlerine güçlü bir bağlılığı temsil etmektedir (Walker, 2001:26). Dolayısıyla, modern veya sembolik ırkçılar çoğunlukla eşitlikçiliği savunsalar da eski ırkçı etkilerin kalıntılarına sürdürme eğilimindedirler. Başka bir deyişle, “sembolik ırkçılık teorisi, siyah karşıtı bir etkiyi bireysellik gibi geleneksel ve muhafazakâr değerlerle birleştirmektedir” (Sears ve Henry, 2003:271). Bu anlamda, sembolik ya da modern ırkçılık psikolojik temelde önemli ölçüde ırkçılığa dayalı bir bireysellik üzerine kuruludur.

İkircikli ırkçılık da baskın olan ırkların ırksal tutumlarının dönüşüme uğradığı fikrine dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, baskın olan grubun üyelerinde çoğu zaman yan yana buldukları baskın olmayan gruptan kişilere karşı dostluk ve reddetme duyguları aynı anda birlikte hissedilir, dolayısıyla bu durum ırkçı tutumları daha karmaşık hale getirmektedir (Blair, 1999:4; bkz. Katz ve Hass, 1988). Walker’e (2001:27) göre, ikircikli ırkçılık yaklaşımı, ırkçılığın kalıcı olabileceğini, çünkü bireyselliğin ve eşitlikçiliğin kendisi gibi çelişkili olabilen merkezi kültürel değerlere bu kadar güçlü bir şekilde bağlı olduklarını iddia etmektedir. Pratik olarak, ikircikli ırkçılık, “toplumdaki olumlu tutumları arttırmak için tasarlanan müdahalelerin işe yarayabileceğini, ancak yaygın olumsuz tutumların değişmeden kaldığına işaret eder. Benzer şekilde, olumsuz tutumları azaltmaya yönelik çabalar zorunlu olarak güçlü ve daha kalıcı olumlu tutumlara yol açmamaktadır” (Walker, 2001:27). Bu anlamda, Blair’in (1999:5) ifadesiyle, ikircikli yaklaşım, kişi hem iyiliksever hem de düşmanca duygularını koruduğunda açığa çıkar.

Kaçınmacı ırkçılığın temel dayanak noktası ise, “bilinçli, açık ve içtenlikle eşitlikçi ilkeleri destekleyen ve kendilerinin önyargısız olduklarına inanan baskın grubun üyelerinin tarihsel olarak baskın olmayan

ya da dezavantajlı gruplar hakkında olumsuz duygular ve inançlar beslemesidir. Bu bilinçdışı olumsuz duygular ve inançlar normal, neredeyse kaçınılmaz ve sıklıkla işlevsel, bilişsel, motivasyonel ve sosyal-kültürel süreçlerin bir sonucu olarak gelişir” (Gaertner ve Dovidio, 2005:618). Bilişsel süreçler açısından insanlar normal olarak kendi gruplarını diğer başka gruplardan ayırarak kategorilendirirler. İnsanların grup içi ve grup dışı sınıflara ayrılması, önyargıyı başlatmak için yeterlidir (bkz. Gaertner ve Dovidio, 2000). İnsanları ırk veya başka özellikleri temelinde otomatik olarak kategorize edilmesi, kendiliğinden ırksal veya başka türden önyargı ve stereotipleri ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, dış gruplar “ırk ve etnik gruplarla sınırlı değildir, aynı zamanda dini, cinsel yönelimleri, cinsiyetleri, ulusal kökenleri, yaşları, engelliliği, sosyal sınıfları veya diğer kategorik farklılıkları ile tanımlanan grupları da içerir. Genellikle dış gruplar, her zaman olmasa da, toplumda baskın olarak kabul edilmeyen gruplara karşılık gelir” (Rodenborg ve Boisen, 2013:566). Sidanius ve Pratto’ya (1999) göre, motivasyon süreçleri ile ilgili olarak, insanlar sadece kendileri için değil, aynı zamanda grupları için de güç, statü ve kontrole gereksinim duyarlar, bu da önyargıyı şiddetlendirir ve sıklıkla gruplar arası çatışmayı yaratır. Sosyo-kültürel etkilerle ilgili olarak, insanlar çoğunlukla, sorgulamadan, kültürel kalıp yargıları benimserler ve grup hiyerarşisini güçlendiren grup eşitsizliklerine yol açan ideolojileri haklı çıkarırlar (Gaertner ve Dovidio, 2005:618).

Gaertner ve Dovidio’nun (2005:619) belirttikleri üzere, hem eşitlikçi değerlerin bilinçli olarak onaylanması hem de farklı dezavantajlı gruplara karşı bilinçdışı olumsuz duyguların varlığı, kaçınmacı ırkçıların tutumlarının karmaşıklaşmasına neden olur ve ayrımcı davranışların ayrı bir modelini oluşturur. Buna göre, kaçınmacı ırkçılar, eski moda ırkçıların aksine, tüm gruplara eşitlikçi ve adil davranılması gerektiği düşüncesine sahiptirler, fakat bilinçsizce bazı gruplara karşı kaygı temelinde duygular beslerler ve böylelikle ırklar veya kültürler arası etkileşimden kaçınmaya çalışırlar.

Bu nedenle, kaçınmacı ırkçılıktaki ‘kaçınma’ iki farklı şekilde açığa çıkar. Kaçınmacılar, “yaşadıkları kaygı ve rahatsızlıktan dolayı, ırklar veya kültürler arası etkileşimi itici görürler ve bundan kaçınmaya çalışırlar. Ayrıca, önyargısız olduklarına inanan ve eşitlikçi idealleri bilinçli olarak benimseyen kaçınmacı ırkçılar, ırklar veya kültürler arası etkileşim durumlarında yanlış yapmaktan veya uygunsuz davranmaktan kaçınmaya çalışırlar. Başka bir deyişle, önyargısız olduklarına dair imajlarını koruyabilmek adına baskın olmayan grubun üyeleri hakkında kötü şeyler düşünmekten, kötü hisler beslemekten ve ayrımcı bir şekilde davranmaktan kaçınmaya çalışırlar” (Gaertner ve Dovidio, 2005:619).

Neticede, Pearson vd.’lerine (2009:318) göre de “açık ve doğrudan bir şekilde ifade edilen daha geleneksel eski moda ırkçılık biçimlerinin aksine, kaçınmacı ırksal temelli ayrımcılık daha örtük ve dolaylı yollarla işler. Özellikle, açık/aleni ırkçı tutumlara sahip olanlar doğrudan ve kaba bir ayrımcı davranış sergilerken, kaçınmacı ırkçıların eylemleri daha değişken ve daha tutarsızdır. Bazen, ayrımcı davranışlar sergilerlerken (olumsuz duygularını açığa çıkartırken) bazen de (eşitlikçi inançlarını yansıtarak) ayrımcılık yapmazlar. Bununla birlikte, kaçınmacı ırkçıların ayrımcı davranışları öngörülebilir veya tahmin edilebilir”. Zira, kaçınmacı ırkçılar eşitlikçi değerleri bilinçli olarak kabul ettikleri ve onayladıkları için ve önyargılı olmadıklarını hissettikleri veya önyargısız olmayı gerçekten arzu ettikleri için, ayrımcılığın başkaları ve kendileri için bariz görünür olduğu güçlü sosyal normların geçerli olduğu (örneğin, doğru ve yanlışın açıkça tanımlanmış olduğu) durumlarda ayrımcılık yapmazlar. Bu türden bağlamlarda veya koşullarda, kaçınmacı ırkçılar, ırkçı niyetle ilişkilendirilebilecek duygularını, inançları ve davranışları önlemek için özellikle motive olurlar (Pearson vd., 2009:318; bkz. Gaertner ve Dovidio, 2005; bkz. Dovidio ve Gaertner, 2004).

Bununla birlikte, Pearson vd.’lerinin (2009:318) yaptıkları çıkarsamaya göre kaçınmacı ırkçıların sahip oldukları bilinçli olmayan duygular ve inançlar, normatif yapının zayıf olduğu durumlarda, uygun davranış kurallarının belirsiz olduğu durumlarda, kişinin eylemlerinin ırk dışında başka bazı faktörlere dayanılarak meşrulaştırılabildiğinde veya rasyonelleştirilebildiğinde ayrımcı eylemlere yol açabilmektedir. Ona göre, bu koşullar altında, kaçınmacı ırkçılar, eninde sonunda baskın olmayan grupların üyelerine zarar veren ince, örtük, dolaylı bir tarzda açığa çıkan davranışlar sergileyebilirler. Ancak, bunu önyargısız bir benlik imajını sürdürebilecekleri ve davranışlarının ırkçı olduğu yönünde bir algı yaratmayacak bir şekilde yaparlar. Bu nedenle, çağdaş önyargıların ortaya çıktığı süreçler genellikle ince ve örtük olmasına rağmen, sonuçları ciddi olabilmektedir.

Bu anlamda, bugün çağdaş önyargıların ve ayrımcı davranışların açık ve kaba bir biçimde sergilenmesinden ziyade daha hafif ve dolaylı bir biçimde daha ince ya da sinsice gerçekleştiğine dair güçlü bir kanı olduğunu söylemek mümkündür. Bu yönde, günümüz ince, örtük ya da üstü kapalı ırksal, kültürel veya başka türden özelliklere dayalı olarak gerçekleşen ayrımcılıkların en ayrıntılı, çok boyutlu olarak ortaya konulduğu ve yukarıda diğer tüm diğer çağdaş ırksal ayrımcılık biçimlerini de kapsayan açıklayıcı bir şema olarak mikro saldırganlık kavramı veya modeli ön plana çıkmaktadır.

4. MİKRO-SALDIRGANLIK(LAR) (MICROAGGRESSIONS) NEDİR?

İrksal temelli ayrımcılığın ince, örtük ya da üstü kapalı biçimlerine ilişkin literatür incelendiğinde ırksal temelli ayrımcılıkların çağdaş gündelik tezahürlerini en iyi açıklayan kavramlardan biri olarak mikro-saldırganlık karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak, mikro-saldırganlık(lar) kavramı ince, görünmeyen, örtük, sinsice ya da üstü kapalı bazen adaletsizlik yaratan ve çoğu zaman kasıtsız ancak bazen de kasıtlı olabilen ırk temelli ama aynı zamanda birçok başka türden ayrımcılığa dair farkındalık yaratmak adına geliştirilmiştir.

İrk temelli mikro-saldırganlık terimi ilk olarak Afrika kökenli Amerikan psikiyatrist Chester Pierce (1978) tarafından İnsan Hakları Hareketi döneminden sonraki Siyah ve Beyazlar arasındaki ilişki ve etkileşimlerin sonuçlarını izah etmek için kullanılmıştır (Harwood vd., 2012:161). Pierce (1978:66) tarafından icat edilen bu terim, “ince, örtük, genellikle otomatik gelişen ve sözel olmayan davranış biçimlerine” işaret etmekteydi.

“Muhtemelen ırksal temelli ya da başka türden özelliklere dayalı olarak ayrımcılığa uğrayan mağdurlara yönelik saldırı mekanizmalarının en ızdırap verici ya da üzücü olanı mikro saldırganlıklardır. Bunlar ince, örtük, masum, bilinçsiz sözel ve sözel olmayan küçük düşürmeler ve aşağılamalardır. Tek başına bir mikro saldırgan eylem zararsız görünebilir, ancak ömür boyu küçük mikro saldırganlıkların kümülatif yükü teorik olarak azalan ölüm oranına, artan hastalık oranına ve güvensizliğe karşılık gelir” (Pierce, 1995:281).

Benzer şekilde, Solorzano vd.’leri (2000:60) ırk temelli mikro-saldırganlıkları baskın olmayan grupların üyelerine yönelik “çoğu zaman otomatik veya bilinçsizce yapılan (sözel, sözel olmayan ve/veya görsel) ince/örtük hakaretler” olarak tanımlanmıştır. Sue vd.’leri (2007b:273; 2007a) ise Pierce’in (1978) tanımını daha da genişletmek suretiyle mikro-saldırganlıkları, “hedef kişi veya grup üzerinde potansiyel olarak zarar verici ya da hoş olmayan psikolojik etkiler yaratan, kasıtlı ya da kasıtsız, düşmanca, aşağılayıcı/küçültücü ya da olumsuz ırk temelli saygısızlık ve hakaret içeren kısa süreli ve sıradan gündelik sözel, davranışsal ve çevresel/kurumsal onur kırıcı ya da aşağılayıcı hareketler” olarak tanımlamışlardır. Daha basit bir şekilde ifade edilirse, “mikro-saldırganlıklar azınlık bir ırksal gruba mensup olduklarından dolayı dezavantajlı konumda olan insanlara aşağılayıcı mesajlar gönderen kısa süreli gündelik iletilerdir” (Sue vd., 2007b:273). Allen'nın (2012:175) yaptığı bir başka açıklayıcı tanıma göre de “mikro-saldırganlıklar tüm marjinal grupları etkiler ve bireyin deneyimsel gerçekliğini geçersiz kılmaya ve aşağılık duygusunu devam ettirmeye hizmet eden sözel ve sözel olmayan gizli mesajlar ve yanı sıra çevresel ipuçlarıyla hissettirilir”. Kısacası, maruz kalanların bakış açısından ifade edilecek olursa, mikro-saldırganlıklar örtük ırksal temelli hakaretler, küçümseyici tavırlar veya saygısızlık kalıplarıyla açığa çıkmaktadır.

Wong vd.’lerinin (2014:182) belirttikleri üzere, mikro saldırganlıklar gündelik etkileşimlerde veya karşılaşmalarda gizlenirler ve ırksal gerçekliklere dair saptanamayan veya görünmesi zor varsayımlara dayanır. Bu anlamda, Huber ve Solorzano’ya (2015:302) göre, mikro saldırganlıkların incelenmesi, gündelik etkileşimler veya karşılaşmalar sırasında açığa çıkan somut ırk temelli ayrımcılıkları görmemize veya farkına varmamıza imkan tanır. Aynı zamanda, bunların yarattığı önemli makro düzeyde etkiler vardır. Örneğin, bilinçli olsun olmasın, mikro saldırganlıklar daha geniş bir ırksal temelli ayrımcılık sisteminin sürdürülmesine neden olur. Mikro saldırganlıklar, dezavantajlı grupların üyelerini hedef alan, katmanlı, kümülatif ve çoğu zaman örtük, bilinçdışı ırkçılık biçimleridir. Bunlar, insanların yaşamlarını etkileyen daha büyük ırkçı yapıların ve ideolojik inançların gündelik yansımalarıdır.

Wong vd.’lerinin (2014:182) vurguladıkları üzere, bugün insanların çoğu, kendilerini eşitliğe inanan, iyi, hoşgörülü makul kimseler olarak tanımladıkları için önyargılı, ırkçı tutumlara sahip olabileceklerine ve ayrımcı davranışlar sergileyebileceklerine inanmaları çok zordur. Ancak, ona göre kişilerin masum görünen ifadelerinin ve davranışlarının kümülatif doğası, baskın olmayan ya da dezavantajlı konumda

olanlara zarar verir, çünkü çok çeşitli gündelik etkileşimler sırasında açığa çıkan veya karşılaşılan saldırganlıklar kişilerin başka yerlere harcayabilecekleri enerjilerini boşa tüketmelerine yol açar.

Ayrıca, mikro saldırganlıkların nerede ve nasıl gerçekleştiği, yani bağlamı ve o bağlamda açığa çıkan anlam önemlidir. Yorumlamacı gelenekten hareket edilirse herhangi bir bağlamda “insanların durumu nasıl gördüklerini, betimlediklerini ve bir durumun tanımını müştereken nasıl geliştirdikleri anlamaya çalışmak” esastır (Zimmerman ve Wieder, 1970; akt. Coulon, 2010:20). Bu noktada anlam ve onun etkileri de merkezi bir öneme sahiptir. Karşılıklı etkileşimler sırasında oluşan anlam aynı zamanda etkileşim içindeki bireylerin güdüsel ve duygusal etkileşimlerinin de odağıdır (Layder, 2006:84).

Blumer’e (1969) göre, anlamın etkileşimle ilgili üç temel boyutu vardır. İlk olarak, insanlar şeylere onlar hakkında sahip oldukları anlamlara göre tepki verirler. İkinci olarak, anlamın kaynağı toplumsal etkileşimdir. Buna göre, insanlar etkileşimler sonucunda oluşan anlamlara göre davranırlar. Üçüncü olarak ise, anlam bir yorumlama süreci içinde gelişir ve değişime uğrar. Bu tespit anlamın her zaman sabit ve istikrarlı bir şey olmadığını gösterir. O koşullara bağlı olarak değişebilir (Layder, 2006:82-84). Ayrıca, anlam her zaman problemlidir ve ilgili bireylerin sürekli ‘çabaları’ ve açıklamalarını gerektirir. Anlamları kullandıkları genel bağlamlardan ayırmak mümkün değildir, onlar kişisel davranış koşullarıyla yakın ilişki içindedirler (Layder, 2006:114). Bu çerçevede, Huber ve Solorzano’nun (2015:310) ifade ettikleri üzere, mikro saldırganlıklar ekseriyetle sokaklardaki karşılaşmalar sırasında gerçekleşse de okullar, sınıflar, oyun alanları, iş yerleri, buluşmalar, toplantılar, kampüs gibi çok sayıda alanlarda yaşanan etkileşimlerde açığa çıkar. Nitekim, mikro saldırganlıkların bağlamı sadece saldırının meydana geldiği yer ya da mekana işaret etmez, aynı zamanda onun ortaya çıkmasına izin veren daha geniş şartlara ve koşullara da işaret eder Her şart ve koşulda ise açığa çıkabilen farklı bir anlam olabilmektedir. Dolayısıyla, etkileşimler ya da karşılaşmalar sırasında sergilenen mikro saldırganlıkların açığa çıktıkları bağlam ve onlara yüklenen anlamlar tarihsel ve kültürel olarak her daim değişebilmektedir.

5. MİKRO SALDIRGANLIĞIN FARKLI BİÇİM VE TEZAHÜRLERİ

Mikro düzeyde saldırganlıkta bulunan kişiler ırk temelli ya da başka türden dezavantajlı konumda bulunanlarla etkileşimde bulduklarında kültürlerarası bir iletişime veya etkileşime dahil olduklarının çoğu zaman farkında değildirler (Sue vd., 2007b:271). Bazı yazarlar, mikro saldırganlığın, baskın grupların üyelerinin diğer gruplara yönelik üstünlük–aşağılık ve dahil etme–dışlama pratikleri çerçevesinde bilinçsizce sahip oldukları üstünlük anlayışlarının bir yansıması olduğunu ileri sürmüşlerdir (Sue vd., 2009:183; bkz. Rowe, 1990; Bell, 2002; Sue vd., 2008a).

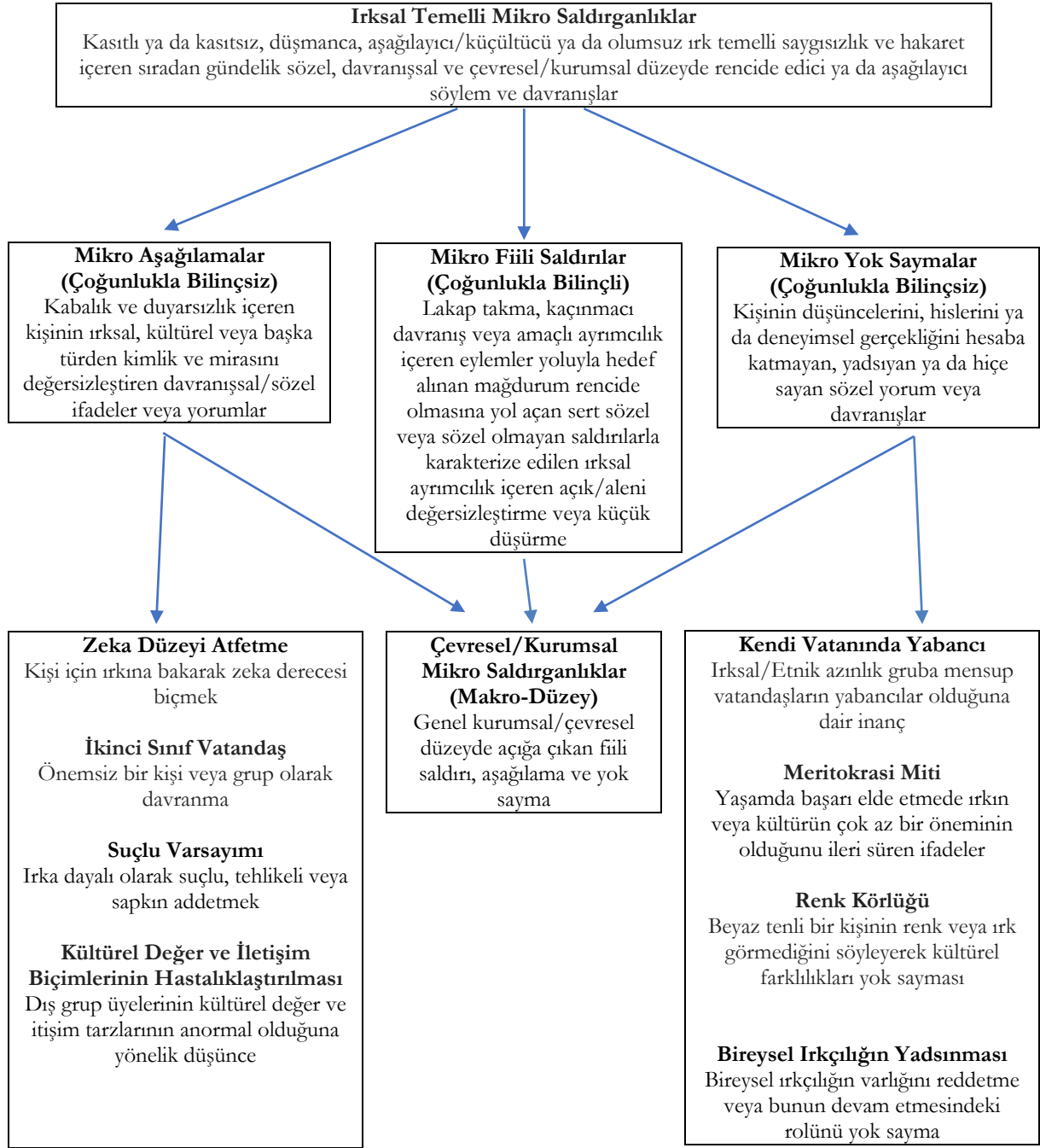
Gündelik etkileşimleri veya karşılaşmaları sırasında çok sayıda mikro saldırganlık olayına maruz kalan kişiler saldırganlıkta bulunan iyi niyetli kişilerin birçoğunun ayrımcı davranışlarda bulunduğu farkında olmadığını düşünmektedir (Sue vd., 2009:183; bkz. Dovidio vd., 2002; Sue vd. 2008b). Daha da önemlisi, bu tür bir durum açığa çıktığında, ayrımcı davranışta bulunanlar da rencide etme niyetlerini inkar ederler, konuyu ayrımcılığa uğradığını düşünen kişinin ‘aşırı duyarlı’, ‘paranoyak’ olmasına veya durumu yanlış yorumlamasına yorarlar. Ayrımcı davranışta bulunanlar kasıtsız olarak rencide ettiklerini kabul etseler dahi, yaptıkları hareketi sıradan ve küçük şeyler olarak kabul ederek önemsizleştirirlerdir (Sue vd., 2009:183; bkz. Rowe, 1990; Sue ve Constantine, 2007).

Mikro saldırganlığa dair örnekler gündelik hayatın çeşitli alanlarında gerçekleşen çok sayıdaki sıradan etkileşimler veya karşılaşmalar sırasında açığa çıkar. Çünkü, Sue vd.’lerinin (2007a:73) belirttikleri üzere mikro saldırgan ifadeler ya da eylemler genellikle bilinçli farkındalık seviyesinin dışında meydana geldiğinden, iyi niyetli kişiler de bu önyargılı eylemleri suçluluk hissetmeden veya ayrımcı davranışlarına dair bilgi sahibi olmadan yapabilirler (bkz. Sue, 2003). Ayrımcı davranışta bulunan failin iyi niyetine rağmen, bu ayrımcı davranışlar maruz kalanlara büyük ölçüde zarar verebilir (bkz. Delucchi ve Do, 1996; Sue, 2003). Sonuç olarak, bireyler bilinçaltında kendi ait olduğu grubun üstünlüğünü benimseyerek etnosantrik tutumlarını kalıcı hale getirebilirler ve aşağı olarak gördükleri grupların üyelerinin daha kötü hissetmelerine neden olabilirler (Sue vd., 2007a:73).

Sue vd.’leri (2007b) ırksal temelli mikro saldırganlık kavramını sözel, davranışsal ya da çevresel/kurumsal düzeyde aşağılamalar biçimindeki hem kasıtlı hem de kasıtlı olmayan eylemleri veya hakaretleri içerecek şekilde genişletmişlerdir (bkz. Sue vd., 2007a; Sue vd., 2007b; Sue vd., 2008b, Sue vd., 2009; Sue, 2010). Bu yönde, Sue vd.’leri mikro saldırganlıkları türlerine göre sınıflandırmaya

çalışmışlardır (Ford vd., 2013:206). Buna göre, mikro saldırganlığın üç türü bulunmaktadır: (i) Mikro fiili saldırılar (microassaults) (ii) Mikro aşağılamalar (microinsults) (c) Mikro yok saymalar (microinvalidations).

Irksal Temelli Mikro Saldırganlıklar Arasındaki İlişkiler ve Kategoriler

Kaynak: Sue, vd. (2007b). Racial Microaggressions in Everyday Life: Implications for Clinical Practice. American Psychologist, 62, 271-286.

Sunulan şekillerde özetlenmeye çalışıldığı üzere, mikro fiili saldırı daha açık, amaçlı ve bilinçli bir ayrımcı saldırı olarak kabul edilirken, bilinçdışı ya da kasıtsız gerçekleşme eğilimi olan diğer iki biçim (mikro aşağılama ve mikro yok sayma) amaçlanmamış ve genellikle bilinçli farkındalık seviyesinin dışındadır. Bu anlamda, mikro aşağılama ve mikro yok sayma ırkçı ve ayrımcı inançların daha örtük ve kaçınmacı bir açığa çıkma biçimi veya türüdür (DeCuir-Gunby ve Gunby, 2016:393). Bunlar, literatürdeki örtük ayrımcı tutum ve inançların yaygınlığını ve gücünü vurgulayan çalışmalarla örtüşmektedir (bkz. Banaji, 2001; DeVos ve Banaji, 2005). Bu türden mikro saldırganlıklar fail

tarafından bilinçli olarak amaçlanmaz, fakat bu kişiler olumsuz deneyimlere sahiptirler (Sue vd., 2007a:73). Dolayısıyla, bu iki ayrımcılık türünün genellikle amaçlanmamış ve çoğu zaman bilinçdışı olma özelliği bunların neden gizli ve sinsice tezahür ettiğini açıklamaktadır (Jones ve Galliher, 2015:5).

Ayrıca, Sue vd.'leri (2007b:275) mikro saldırganlığın üç temel farklı türüne karşılık gelen veya gündelik hayatta tezahürlerini örnekleyen 9 tema tanımlamışlardır: (a) Zeka düzeyi atfetme (b) İkinci sınıf muamelesi (c) Suçlu varsayımı (d) Kültürel değer ve iletişim biçimlerinin hastalıklaştırılması (e) Kendi ülkelerinde daimi yabancı (f) Meritokrasi miti (g) Renk körlüğü (h) Irkçı eğilimlerin yadsınması (i) Çevresel/kurumsal saldırganlıklar. Bu kapsamda, mikro saldırganlığın üç türüne karşılık gelen her bir tema mikro saldırganlığın potansiyel olarak açığa çıktığı belli yorumlar, durumlar veya örnekler olarak düşünülebilir. Dolayısıyla, etkileşim sırasında açığa çıkan yorumlar, ifadeler bağlama bağlı olarak hedef alınan kişiyi rencide edici veya ona zarar verici belli başlı örtük, gizli varsayımlar ve mesajlar içerir.

5.1. Mikro Fiili Saldırımlar (Microassaults)

Mikro fiili saldırılar, “sözel (yani hakaret içerikli sözler, sıfatlar veya lakaplar), sözel olmayan (ayrımcı davranışlar) veya kişiyi rencide eden çevresel/kurumsal (hakaret içerikli veya kırıcı görsel teşhirler) saldırılar” olarak tanımlanır (Sue vd., 2007a:73). Jones ve Galliher (2015:5) de, mikro fiili saldırıları “genellikle sınırlı veya kısıtlı ortamlarda baskın olmayan yani dış grubun üyelerine yönelik bilinçli ve amaçlı saldırılar” olarak tarif ederler. Başka benzer bir tanımla, fiili saldırılar bir kimseye zarar vermek veya rencide etmek için kullanılan doğrudan ve açık sözel veya sözel olmayan hakaret içerikli saldırılardır. Irk temelli veya başka türden hakaretler etmek veya ayrımcı bir anlam yüklenmiş olan ilmi gibi bir sembol göstermek mikro fiili saldırı örnekleri olarak düşünülebilir (DeCuir-Gunby ve Gunby, 2016:393). Yine, Ford vd.'lerine (2013:206) göre fiili saldırılar, ırksal veya başka türden lakaplar, ifadeler, ayrımcı espiriler gibi bilinçli ve amaçlı eylemleri veya söylemleri (bkz. Allport, 1954) içerir. Mikro fiili saldırılar, Sue'nun (2010) dikkat çektiği bir başka nokta da mikro fiili saldırganlıkların özellikle mekansal alanlardaki ırksal hakaretler içeren veya baskın olmayan grupların üyelerinin saldırgan bulduğu maskotlar gibi görseller aracılığıyla daha makro düzeyde de gerçekleştiğidir.

Bu türden fiili saldırganlıklar genellikle amaçlı ve bilinçli gerçekleşir. Bu temelde, mikro fiili saldırılar, bireysel düzeyde ayrımcı davranışın fail tarafından kasıtlı ve bilinçli gerçekleştiği eski moda ırkçılığa veya ayrımcılığa benzemektedir (Dovidio ve Gaertner, 2000:315). DeCuir-Gunby ve Gunby'ye (2016:393) göre de mikro fiili saldırılar açık bir şekilde ayrımcılık içerdiği için ‘geleneksel’ nefret söylemi ve sembolleri olarak kabul edilir. Bunlar ırksal veya başka türden ayrımcılıkların sürekliliğinin simgeleridir.

Sonuçta, Sue vd.'lerinin (2007b:274) belirttikleri gibi, mikro fiili saldırılar, lakap takma, kaçınmacı davranış veya amaçlı ayrımcılık içeren eylemler yoluyla hedef alınan mağdurun rencide olmasına yol açan sözel veya sözel olmayan saldırganlıklarla karakterize edilen ırkçı veya başka türden ayrımcılık içeren açık/aleni bir değersizleştirme veya küçük düşürme olarak tarif edilebilir. Fiili saldırılar, her ne kadar faile bir dereceye kadar anonimlik sağlayan sınırlı ve özel (mikro) durumlarda gerçekleşiyor olsa da bilinçli ve amaçlı eylemlerdir. Diğer bir deyişle, insanlar dış grubun daha aşağı olduğuna yönelik inançlarını genellikle özel alanlarında zikredelerken, bu ayrımcı düşüncelerini sadece (i) kontrollerini kaybettiklerinde veya (ii) bir mikro saldırıya girmek için kendilerini nispeten güvenli hissettikleri durumlarda kamusal alanda açığa çıkartırlar (Sue vd., 2007b:274).

5.2. Mikro Aşağılamalar (Microinsults)

Mikro aşağılama(lar), kaba ve duyarsız bir davranışsal eylem veya sözel bir ifade bulunma ya da bir kişinin ırksal, kültürel mirasının aşağılanması, değersizleştirilmesi olarak tarif edilebilir (Ford vd., 2013:206; bkz. Sue vd., 2007b; Sue vd., 2007a). Jones ve Galliher'in (2015:5) tanımına göre, mikro aşağılama, “dış grubu aşağılayan örtük veya üstü kapalı ima yollu genellikle sözel olmayan jestleri ya da vücut hareketlerini ve sözel mesajları” içerir. Başka bir deyişle, mikro aşağılama, fail tarafından çoğunlukla fark edilmeyen veya bilinçsizce yapılan, fakat hedef mağduru rencide edici gizli bir mesaj içeren ince, örtük veya üstü kapalı bir küçümsemeyi ya da kötü sözü içerir (Sue vd., 2007b:274).

Sue vd.'lerinin (2007b:274) geliştirdikleri sınıflamada, baskın grubun üyeleri ile baskın olmayan grubun üyeleri arasındaki gündelik etkileşimler veya karşılaşmalar sırasında açığa çıkabilen mikro

aşağılamaların karşılık geldiği dört temadan söz edilmektedir: (a) Zeka düzeyi atfetme (b) İkinci sınıf muamelesi (c) Suçlu varsayımı (d) Kültürel değer ve iletişim biçimlerinin hastalıklaştırılması.

Misal, kişinin mensubu olduğu ırka veya kültüre bakarak onun zekasına veya becerisine değer biçen ifadeler yani ‘zeka düzeyi atfetme’ mikro aşağılama kategorisine karşılık gelen bir tema olarak değerlendirilebilir. Örneğin Afrika kökenli bir Amerikalı kişiye “çok iyi ve düzgün konuştuğunu” söylemek bu kapsamda düşünülebilir. Buradaki amaç kişinin dille ilgili becerisine iltifat etmek olsa da aslında kişiye Afrika kökenli olmasına rağmen (yani, ondan beklenilmeyecek bir beceri olarak) iyi konuştuğunu söylemek bir anlamda mensubu olduğu grubun aşağı nitelikte olduğu imasını içermektedir. Bu anlamda, mikro aşağılama davranışı beyaz ırkın üstün olduğuna dair farkında olunmayan güçlü bir inanca dayanmaktadır (DeCuir-Gunby ve Gunby, 2016:393; Sue vd., 2007b). Benzer şekilde, üstün yetenekli siyah tenli bir öğrenciyeye “bu programa nasıl başvurduğunu sorgulamak”, aslında becerisinden veya zekasından dolayı değil ırksal kota uygulamasının bir gereği olarak kendisinin programa kabul edildiğini ve orda bulunmayı hak etmediğini ima etmektedir (Ford vd., 2013:206). Dolayısıyla, burada altta yatan temel anlam, siyah tenli kişilerin beyazlar kadar zeki ve becerikli olmadığı varsayımdır.

İkinci bir tema, kişinin ırkından dolayı çeşitli durumlarda ikinci ‘sınıf muamelesi’ görmesidir. İkinci sınıf konumuna sokmak suretiyle mikro aşağılama sözel olmayan biçimde ortaya çıkabilir. Örneğin, “beyaz tenli bir öğretmenin sınıftaki siyah tenli öğrencileri fark etmemesi” ya da “beyaz bir yöneticinin siyah bir çalışanıyla yapılan bir görüşme sırasında göz temasından kaçınırken dikkatinin dağılması” (bkz. Hinton, 2004). Benzer şekilde, “bir mağzada tezgahtarın ya da taksicinin dikkatini öncelikli olarak beyaz müşteriye vermesi”. Bu örneklerde, siyah tenli kişilere iletilen mesaj mevcudiyetlerinin önemsiz olduğu, beyazların daha değerli görüldükleridir. Bu anlamda, özellikle sözel olmayan bir biçimde ‘ikinci sınıf muamelesi’ mikro aşağılama kategorisine karşılık gelen bir tema olarak kabul edilmektedir (Sue vd., 2007b:274-277).

Siyah tenli kişilerin, ırkları nedeniyle, tehlikeli, suçlu ve sapkın olarak varsayımları, yani ‘suçlu varsayımı’ mikro aşağılama kategorisine karşılık gelen üçüncü temadır. Örneğin, “beyaz tenli kişilerin siyah veya Latin kökenli kişiler kendilerine yaklaşırken veya yanlarından geçerken cüzdanlarını tutmaları veya kontrol etmeleri”, onların potansiyel birer hırsız ya da suçlu oldukları kabulünü veya varsayımını içermektedir. Benzer şekilde, “bir mağza sahibinin siyah tenli bir kişiyi mağzada gezerken gizlice takip etmesi” ya da “beyaz bir kişi, beklediği asansörün içinde siyah tenli birisinin olduğunu gördüğünde bir sonraki seferi beklemeyi tercih etmesi”, onların fakir, tehlikeli ve potansiyel olarak hırsız oldukları kabulünü içermektedir (Sue vd., 2007b:276).

Son olarak, hakim beyaz kültürün değerlerinin ve iletişim tarzlarının ideal olduğuna dair düşünceler, yani baskın olmayan yani dış grubun “kültürel değer ve iletişim biçimlerinin hastalıklaştırılması” da mikro aşağılama kategorisine karşılık gelen dördüncü tema olarak değerlendirilebilir. Örneğin, siyah bir kişiye “neden bu kadar gürültülü/hareketli olmak zorundasınız?” diye soru sormak ve “sadece sakin ol” önerisinde bulunmak veya Asyalı veya Latin kökenli bir kişiye “neden bu kadar sessizsiniz?” diye soru sormak ve “ne düşündüğünü bilmek istiyoruz. Daha konuşkan ol, daha fazla konuş” önerisinde bulunmak, baskın kültürün değerlerini kabul et imasını içermektedir. Benzer şekilde, “iş veya okul ortamında ırk ve kültüründen bahseden kişinin dışlanması”, kültürel değerlerinin dışarıda bırakılması gerektiği mesajını içermektedir (Sue vd., 2007b:276).

5.3. Mikro Yok Sayma(lar) (Microinvalidations)

Mikro düzeyde yok sayma(lar), dezavantajlı bir konuma sahip kişinin düşüncelerinin, hislerinin ya da deneyimsel gerçekliğinin hesaba katılmaması, yadsınması ya da hiçe sayılmasıdır (Sue vd., 2007a:73; bkz. Sue vd., 2007b). Yani mikro yok sayma davranışı, dış grup olarak kabul edilen topluluğa üye olan kişinin yaşam deneyimlerini ve kültürel mirasını küçümseyen, olumsuzlayan ve meydan okuyan ifadelerdir (DeCuir-Gunby ve Gunby, 2016:393-394; bkz. Ford vd., 2013:206). Burada, baskın olmayan grubun sahip olduğu özelliklerin ve farklılıkların önemli olmadığı veya değersiz olduğu mesajı örtük olarak verilir (Jones ve Galliher, 2014:5).

Sue vd.’lerinin (2007b:274) geliştirdikleri sınıflamada, baskın grubun üyeleri ile baskın olmayan grubun üyeleri arasındaki gündelik etkileşimler veya karşılaşmalar sırasında açığa çıkabilen mikro yok saymaların karşılık geldiği dört temadan söz edilmektedir: (e) Kendi ülkelerinde daimi yabancı (f) Meritokrasi miti (g) Renk körlüğü (h) Irkçı eğilimlerin yadsınması.

Örneğin, (ABD’de doğup büyüyen) Asya kökenli Amerikalılara ya da Hispanik kökenlilere “iyi İngilizce konuştukları için sürekli iltifat edilmesi” veya “tekrar tekrar nerede doğduklarının sorulması”, aslında onların (i) birer yabancı oldukları ve (ii) yerli olmadıkları mesajını içermektedir (Sue vd., 2007b:274; bkz. Ford vd., 2013:206; Ford, 2013). Dolayısıyla, bu grupların yerliden çok yabancı olduklarını ima eden bu ifadeler yani ‘kendi ülkelerinde daimi yabancı’ olma durumu mikro yok sayma kategorisine karşılık gelen ilk temadır.

Gündelik etkileşimlerde, yaşam başarısında ırkın bir rolünün olmadığını ileri süren ifadeler yani ‘meritokrasi miti’ mikro yok sayma kategorisine karşılık gelen ikinci bir tema olarak değerlendirilebilir. Örneğin, bir beyaz tenli işveren siyah tenli bir muhtemel adaya “ırksal özelliklerine bakılmaksızın en nitelikli olan kişinin işi alması gerektiğine inandığını” söylediğinde ya da “bu ülkede yeterince iyi çalışılırsa herkesin başarılı olabileceğini” ifade ettiğinde veya bir siyah tenli kişiye “bu işe nasıl girdin” şeklinde bir soru yöneltildiğinde, bunun altındaki temel mesaj şu şekillerde anlaşılabilir: (i) Siyah tenli insanlara ırklarından dolayı adil olmayan ekstra haklar verilmektedir (ii) bir azınlık grubunun üyesi olarak, bu iş pozisyonunu yeteneklerinizden dolayı değil, bazı pozitif ayrımcılıklar veya kota programı yoluyla elde etmiş olmanız (iii) Siyah tenli kişiler tembeldir ve/veya beceriksizdir, dolayısıyla daha fazla çalışmaya ihtiyaçları vardır. Sue vd.’lerine (2007b:274) göre, bu tür ifadeler mutlaka saldırgan nitelikte değildir, ancak bağlam önemlidir. Bu ifadelerin pozitif ayrımcılığa karşı çok sık kullanılmasına şahit olan kişi bunu muhtemelen saldırganlık olarak deneyimlemektedir.

Genellikle farklı renklerin ya da kültürlerin yadsınmasına dair inançlar yani ‘renk körlüğü’ mikro yok sayma kategorisine karşılık gelen üçüncü temadır. Örneğin, siyah tenli kişilere “sana baktığımda ben renk görmüyorum”, “ben sadece insan görüyorum” veya “hepimiz insanız” dendiğinde, bu durumun (yani renk körlüğünün) ortaya çıkardığı anlam onların deneyimlerinin ya da ırksal ve kültürel varoluşlarının yok sayılmasıdır (Sue vd., 2007b:274; bkz. Helms, 1992; Jones ve Galliher, 2015). Aynı şekilde, Afrika kökenli Amerikalı bir kadına “Afrika kökenli Amerikalı kadınlara benzemiyorsunuz” demek, o kişinin görünüşünden dolayı diğer Afrika kökenli kadınların deneyimledikleri ayrımcı davranışlarla karşılaşmadığını ima etmektir (DeCuir-Gunby ve Gunby, 2016:393-394). Benzer şekilde, ABD’de Latin bir çift restoranında kötü bir hizmetle karşılaştıklarında ve deneyimlerini Beyaz arkadaşlarıyla paylaştıklarında, onlardan sadece “çok aşırı hassas olma” ya da “bu kadar küçük veya önemsiz şeylere takılma” şeklinde yorum aldıklarında, ortaya çıkan sonuç çiftin maruz kaldığı ırksal ya da kültürel ayrımcılık deneyimlerinin yadsınması ve önemsizleştirilmesidir (Sue vd., 2007b:275). Aynı şekilde, Afrika kökenli siyah Amerikalıların “bu kadar aşırı hassas olmamaları gerektiğine dair uyarılar”, aslında onların deneyimledikleri ayrımcılıkların gerçek olmadığı mesajını içermektedir (Sue vd., 2007a:73). Genel olarak, bu ifadelerde açığa çıkan anlamlar (i) Kişinin ırksal/etnik deneyimlerinin reddedilmesi (ii) Baskın kültürün içinde asimile edilmesi (iii) Kişinin ırksal/kültürel bir varlık olarak yadsınmasıdır (Sue vd., 2007b:276).

Baskın grubun üyelerinin sahip olabilecekleri ırkçı eğilimlerini reddeden ifadeleri, yani ‘bireysel ırkçı eğilimlerin yadsınması’ mikro yok sayma kategorisine karşılık gelen son temadır. Örneğin “ben ırkçı değilim, birkaç siyah arkadaşım var” veya “bir kadın olarak, ırksal bir azınlık grubuna mensup olmanız size ne yaşattığını biliyorum” ifadeleri ‘ırkçılığa karşıyım, çünkü benim renkli arkadaşlarım var’ ve “ırkınızdan dolayı hissettiğiniz baskı benim cinsiyet temelli karşılaştığım baskıdan farklı değildir, dolayısıyla sizinle aynı olduğum için ben ırkçı olamam” anlamlarını taşımaktadır (Sue vd., 2007b:276). Bu noktada, kişilerin baskın olmayan veya dezavantajlı gruplara mensup kişilerle etkileşimleri sırasında fırsat bulduklarında mutlaka ırksal ayrımcılık eğilimlerinin olmadığını vurgulamaları veya bunu dile getirme ihtiyacı duymaları örtük veya üstü kapalı olarak daha aşağı bir grubun üyesine lütufta bulunma olarak anlaşılabilir.

5.4. Çevresel/Kurumsal Mikro Saldırganlıklar

Mikro saldırganlıkların her üç türüne de karşılık gelen (i) çevresel/kurumsal saldırganlıklar makro düzeyde açığı çıkar ve oldukça yaygındır.

Çevresel/kurumsal ayrımcılıklar, baskın olmayan grupları sistematik olarak ikincilleştiren, önemsizleştiren, marjinalize eden, dışlayan, mikro saldırganlıklara maruz bırakan politikalar ve süreçler gibi formel ve enformel yapısal mekanizmalar olarak anlaşılabilir. Gerçekten de sistemik ırkçılık sosyal

kurumlar içinde yerleşiktir ve bu da ırkçılığı sürdüren yapısal mekanizmalara hizmet eder (Huber ve Solorzano, 2015:303; bkz. Marable 2002). Baskın olmayan grupların üyelerinin gündelik hayatlarında ortaya çıkan ırksal temelli ayrımcılıklar yapısal bir temelde anlaşılmaya çalışılmazsa, somut bir şekilde 'görülmesi' zorlaşan anlaşılmaz bir kavram veya olgu olarak kalır. Ancak, kurumsal ırkçılığın eğitim, hükümet, siyaset ve hukuktaki politika ve süreçleri stratejik olarak yönlendiren bir mekanizma olarak anlaşılması durumunda, kurumsal temelli ayrımcılıkların gündelik hayatlarımızdaki derinliği ve genişliği ortaya çıkar. Bu anlamda, kurumsal ırkçılık kavramı, ırksal temelli mikro saldırganlıkların gerçekleşmesine izin veren daha büyük yapısal koşulları ifade etmektedir (Huber ve Solorzano, 2015:303).

Örneğin, Sue vd.'lerinin (2007b:277) verdikleri örneklere göre, ABD toplumunda çoğunlukla beyaz üst sınıf erkeklerin adı verilen binaları olan bir üniversite veya kolej düşünüldüğünde, beyaz olmayanların bundan anlayabileceği şey "sen buraya ait değilsin" veya "burada başaramazsın" mesajıdır. Televizyon programlarının ağırlıklı olarak baskın grubun üyelerinden olmaları ve diğer dezavantajlı gruplara sınırlı yer verilmesi ya da hiç yer verilmemesi de bu grubun üyelerine iletilen "sen bir yabancısın" ve "aslında yoksun" mesajıdır. Dezavantajlı grupların yoğun olduğu devlet okullarının aşırı kalabalıklaşması durumu da dezavantajlı grupların "eğitime değer vermedikleri ve eğitimi hak etmedikleri" mesajını içermektedir. Benzer şekilde, dezavantajlı grupların mahallelerinde polis gücünün çok daha fazla devriye gezmesi, bu grupların "potansiyel suçlu, tehlikeli ve sapkın oldukları" mesajını kurumsal/çevresel düzeyde vermektedir.

Huber ve Solorzano'ya (2015:303) göre, bu türden makro düzeyde açığa çıkan saldırganlıklar, baskın grupların baskın olmayan gruplar üzerindeki çıkarları ve/veya pozisyonlarını meşrulaştıran gerçek veya potansiyel sosyal düzenlemeleri haklılaştıran ve sonrasında eşitsizlik yaratan yapılara ve eylemlere yol açan inanç ve/veya ideolojiler dizisi olarak tanımlanabilir. Bu ideolojiler, baskın olmayan grupların deneyimledikleri baskıların meşru kılınması için gerekli olan anlayışın ve algının yaratılmasına hizmet eden 'zihinsel çerçeveler' veya 'ortak kabuller' (bkz. Lakoff, 2006) sağlar. Bu nedenle, makro düzey saldırganlıklar, birçok biçimde açığa çıkabilen ayrımcılıkları meşru kılan ideolojik temeller sağlar.

Şüphesiz, tüm mikro saldırganlık türlerine karşılık gelen ayrımcılık içeren temaların ya da örneklerin benzerlerini birçok başka farklı kültürel bağlamdaki baskın ve dezavantajlı konumda olan grupların üyeleri arasında cereyan eden gündelik etkileşimlerde veya karşılaşmalarda aynı şekilde gözlemlemek mümkündür. Ayrıca, ifade edilen bu temalar veya örnekler temelinde açığa çıkan mikro saldırganlıklara başka kültürel bağlamlarda daha farklı temalar eklenebilir veya çıkartılabilir. Harwood vd.'lerine (2012:162) göre, bu bireysel ya da kişiler arası düzeyde açığa çıkan ırksal temelli örtük, üstü kapalı mikro saldırganlıklar, kültürel varsayımlarımız ve habitusumuzda saklı olan ırklar ve kültürler hakkındaki inançlarımıza dayanmaktadır (bkz. Bonilla-Silva, 2010; Bourdieu, 1977/1999).

İrksal temelli mikro saldırganlıkların gücü ayrımcılığın faili ve ona maruz kalanlar açısından çoğunlukla görünmez veya zor fark edilebilen özelliğinden kaynaklanmaktadır. Baskın gruba ait olan çoğu kişi, kendisini eşitlikçi, demokrasiye inanan, iyi, ahlaki ve insana yakışır değerlere sahip olduğu yönünde tanımlar. Bu nedenle, önyargılı, ırkçı tutumlara sahip olabileceklerine ve ayrımcılık içeren davranışlarda bulunabileceklerine inanmakta güçlük çekerler (Sue, 2004:762). Sue vd.'lerinin (2007b:276) belirttikleri üzere, mikro saldırgan eylemler genellikle görünüşte önyargılı olmayan ve geçerli nedenlerle çoğu zaman açıklanabilmektedir. Ancak, bir mikro-saldırgan eyleme maruz kalan kişi için gerçekten bunun yaşanıp yaşanmadığı sorusu hep akılda kalır (bkz. Crocker ve Major, 1989). Özellikle, yapılan açıklamalar makul olarak görüldüğünde, bir mikro saldırgan eylemi tanımlamak zordur. Dolayısıyla, ayrımcı eyleme maruz kalan pek çok kişi saldırıya uğradıkları, saygısızlıkla karşılaştıkları veya bir şeyin doğru gitmediğine dair belirsiz bir duygu içinde kalır (Sue vd., 2007b:276; bkz. Franklin, 2004; Reid ve Radhakrishnan, 2003).

6. GÜNDELİK KARŞILAŞMALAR SIRASINDA AÇIĞA ÇIKAN MİKRO SALDIRGANLIKLARIN BİREYSEL VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

Yeni veya çağdaş ayrımcı ifade ve davranışları anlamaya ve açıklamaya yönelik geliştirilmiş olan bu kavram ya da model, yani gündelik hayatın yoğunluğu içinde görünüşte önemsiz olduğu düşünülen mikro saldırganlıklar, bireyler üzerinde kayda değer problemlere yol açabilir ve açık/aleni ırksal temelli ayrımcılık deneyimlerinden çok daha fazla sıkıntıya neden olabilir. Harding ve Turner'ın (2015:467)

belirttikleri üzere, gündelik hayatta karşılaşılan mikro saldırganlıklar özellikle stres yaratıcı olabilir, çünkü maruz kalanlar bu örtük, 'küçük, önemsiz ya da masum' görünen ayrımcılık vakalarına nasıl tepki vereceklerini ya da tepki gösterip göstermeyeceklerini bilemezler. Bu mikro saldırılar hafif veya küçük şeyler gibi görünse de gündelik hayatta ortaya çıkma sıklıkları düşünüldüğünde olumsuz anlamdaki kümülatif etkisi zarar verici boyutlara ulaşabilmektedir (Pierce, 1995:281). Mikro saldırganlıklara maruz kalmak bireye zarar verir, çünkü bu tür eylemler kişiye toplumda daha düşük bir statüye sahip olduğunu acı bir şekilde hatırlatır ve ırksal temelde olumsuz ya da düşmanca bir toplumsal iklimin oluşmasına neden olur (Harding ve Turner, 2015:467; bkz. Solorzano vd., 2000; Wang vd., 2011). Benzer şekilde, Sue (2003:48) da "bu çağdaş ırksal temelli ayrımcılıkların, çoğu zaman açık/aleni ırkçı eylemlerden daha fazla problemlidir, incitici ve zarar verici olduğunu" belirtmektedir. Bu anlamda, mikro saldırganlıkların doğasını ve etkilerini anlamak önemlidir, çünkü bu tür durumlar hem bireysel anlamda insanların fiziksel, zihinsel ve ruhsal sağlıkları üzerinde zararlı etkilere sahip olabilmekte hem de toplumsal anlamda daha çatışmacı ve gergin bir yapının ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Açık/aleni ayrımcılık biçimlerinin baskın olmayan veya damgalanmış grupların üyeleri üzerindeki bireysel etkileri konusunda yeterince bulgu bulunmaktadır (Wong vd., 2014:193; bkz. Clark vd., 1999; Hatzenbuehler 2009; Herek 2009). Ancak, daha ince, örtük ya da üstü kapalı ırksal temelli mikro saldırganlık biçimlerinin yarattığı etkilere dair daha az şey bilinmesine rağmen, açık/aleni ayrımcı eylemlere göre etkilerinin daha yaygın olabileceğini ifade etmek mümkündür. Bu yönde, bazı araştırmacılar, sürekli olarak ırksal temelli mikro ayrımcılığa maruz kalma ile psikolojik ve fiziksel sağlık üzerindeki olumsuz etkiler arasındaki bağlantıya dikkat çekmişlerdir (Harding ve Turner, 2015:467; bkz. Paradies, 2006; Carter, 2007; Pascoe ve Richman, 2009).

Bu konudaki başka birçok çalışma da ırksal temelli mikro saldırılarla karşılaşma sürecinin psikolojik olarak çoğu zaman daha yüksek stres düzeylerine ve kötü ruh sağlığı sonuçlarına yol açabileceğini ortaya koymuştur (Nadal vd., 2012:16; bkz. Sue vd., 2008a; Sue vd., 2008b; Nadal, vd., 2011). Örneğin, Clark vd.(1999), Harrell vd.(2003) ve Herek (2009) de cinsiyet, ırk, kültür ve cinsel yönelim ile ilgili algılanan damgalamanın depresyon ve anksiyete belirtileri ile ilişkili olduğunu, psikolojik iyi olma halini azalttığını, özsaygı düzeyini düşürdüğünü ve fiziksel sağlık sorunlarına yol açtığını ileri sürmüşlerdir (Wong vd., 2014:193). Allen vd.'lerinin (2013:123) işaret ettikleri Nadal'ın (2010) çalışması da mikro saldırganlıkların çoğunlukla bilinçsiz olarak gerçekleşmesine rağmen, depresyon, kaygı, travma ya da kendine güven gibi konular dahil olmak üzere zihinsel sağlık sorunlarına yol açabileceğini göstermiştir. Benzer şekilde, Chakraborty ve McKenzie'nin (2002:475) yürüttükleri araştırmada da ırksal temelli ayrımcılığın, fiziksel ve psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğu ve mağdurlarında stres, depresyon ve öfkeye neden olduğu belirtilerek potansiyel olarak sosyal risk faktörlerinden biri olduğu ileri sürülmüştür. Irkçılık konusunu inceleyen Williams vd.'leri (2003:206) ise çalışmalarında daha yüksek ayrımcılık düzeyinin daha düşük düzeyde mutluluk, yaşam doyumu, benlik saygısı, beceri veya kontrol ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Bazı çalışmalar ise mikro saldırganlıklar ve algılanan ayrımcılığa bağlı olarak çok daha ağır hastalık sonuçlarının ortaya çıktığı yönünde bulgular sunmuşlardır (Huber ve Solorzano, 2015:311; bkz. Gee vd., 2009; Geronimus vd., 2006; Pierce, 1995).

Neticede, ırksal temelli mikro saldırganlıklar deneyiminin hem fail hem de hedef kişi için önemli etkileri vardır. Ayrımcılık sorunu çözüm bulmadıkça, bu durum maruz kalanlar açısından ırksal öfke, güvensizlik ve özsaygı kaybının artmasına yol açan psikolojik ikilemler yaratırken, failer açısından ise farklı ırk ve kültürlerin gerçekliğinin algılamasını engeller ve potansiyel, uyumlu kültürel etkileşimlerin önüne geçer (Spanierman ve Heppner, 2004:249; bkz. Thompson ve Neville, 1999). Aslında, üzerinde daha az durulsa da farkında olmadan saldırgan ırksal eylemler sergileyen veya ifadeler kullanan ama bunun anlam ve etkisinden habersiz olan failer için mikro saldırganlıkların etkileri de son derece yıpratıcı olabilmektedir. Örneğin, ırksal temelli mikro saldırganlıkların görünmez doğası, failin empati yeteneğini azaltır, algısal farkındalığını ortadan kaldırır, yanlış yanılsamalarını sürdürmesine yol açar ve başkalarına yönelik şefkat duygusunu azaltır (Spanierman vd., 2006:434). Başka bir deyişle, farkındalık eksikliği birçok kişi için ırkçılığın doğası ve işleyişi hakkında yanlış bir aldatmacaya dayalı dünyada yaşamalarına neden olur (Sue vd., 2009:183; bkz. Bell, 2002).

Şüphesiz, mikro saldırganlıkların bireysel düzeydeki etkilerinin yanı sıra toplumsal düzeydeki olumsuz etkileri de meseleyi daha sorunlu bir hale getirmektedir. Dış grup olarak görülen ve marjinalize edilen,

etiketlenmiş ya da damgalanmış grupların üyelerinin gündelik hayatın sıradan çok sayıdaki etkileşimleri esnasında küçük, önemsiz gibi görünen ve zor algılanan mikro saldırgan ifade ve eylemlerle sürekli karşılaşabilmesi durumu toplumsal gruplar ya da bireyler arasındaki mesafenin açılması ve sağlıklı bir etkileşimin imkansız hale gelmesine neden olabilmektedir. Gündelik toplumsal etkileşimler sırasında açığa çıkan küçük, önemsiz gibi görünen ve çoğu zaman fark edilmekte güçlük çekilen mikro saldırgan eylemler toplumlarda yaygınlaştığında, Ünal'a (2018:1855) göre bireylerde incinme, öfke ve nefret duygularını açığa çıkarabilmekte ve kişilerin aynı mekanda birarada yaşamaya dair isteklerini dahi ortadan kaldırmaktadır. Bu durum çoğu zaman bireylerarası olumlu temasın ve müzakerenin kesintiye uğramasına neden olmakta ve potansiyel olarak kişilerarası ve gruplar arası ötekileştirme pratiklerini harekete geçirmektedir. Sonuçta tüm bu süreçler karşılıklı nefret duygusunu ortaya çıkararak sosyal mesafenin açılmasına neden olabilmektedir. Sosyal mesafenin açılması ve gruplar ya da bireyler arasındaki çatışmanın yeniden-üretimi bireylerin ve toplumun düşünme potansiyelini daraltmakta, toplumsal gerçekliklerin yanlı bir bakış açısından yorumlanmasına neden olmakta, farklı ırksal ve kültürel gerçekliklerin farkına varılmasını engellemekte ve mevcut toplumsal nesnel koşulların kavranmasını problemlili hale getirmektedir.

7. SONUÇ

Neredeyse bütün toplumlarda, tarihsel ve kültürel süreç içerisinde gruplar hiyerarşik olarak sıralanmış oldukları için bazı gruplar sürekli olarak diğerlerinden daha fazla ayrıcalık sahibi olmuş ve kaynaklardan daha fazla yararlanma imkanı bulmuştur. Bu minvalde, ırksal temelli ayrımcılıklar, tarihsel olarak baskın grupların gücünü ve statüsünü diğer gruplar üzerinde sürdürebilmek için araçsal olarak görülmüştür. Bununla birlikte, sosyal, politik ve tarihsel güçlerin bir aracı olarak ırksal temelli ayrımcılıkların tarihsel koşullara ve grupların özelliklerine göre farklı şekillerde tezahür ettiğini (Dovidio vd., 2017:286) belirtmek gerekmektedir. Nitekim, 1900'lü yıllardan ortalarına kadar geçen sürede açık veya aleni doğrudan ırksal ayrımcılık biçimlerinin yaygın olduğu ifade edilebilir. Lakin, 1960'lardaki sivil hareketler faaliyetlerinin önemli etkisiyle, geleneksel veya açık/aleni önyargı ifadeleri birçok ülkede azalış gösterirken, yerine sembolik, modern, ikircikli, kaçınmacı, mikro-saldırganlık gibi daha ince, görünmez, örtük veya üstü kapalı dolaylı ırksal ayrımcılık biçimleri ortaya çıktı.

Bu çalışmanın ana odağı olan mikro-saldırganlıklar, görünürde eşitlikçi değerleri onayladığını varsayan ve önyargılı olmadıklarına inanan bireylerin bazen kasıtlı çoğu zaman da kasıtsız ırksal temelli ayrımcı tutumlarını karakterize eden çağdaş önyargı ve kalıpyargıların görünmesi zor, ince, örtük farklı bir biçimini temsil etmektedir. Bu anlamda, ırksal veya başka türden özellikler temelindeki mikro saldırganlıklar, sadece marjinal grup üyeliğine dayanarak kişileri hedef alan düşmanca, aşağılayıcı, küçük düşürücü veya olumsuz mesajlar ileten, kasıtlı ya da kasıtsız, gündelik sözel ve sözel olmayan değersizleştirici ifadeler ve tavırlardır (Pierce, 1995; Solorzano vd., 2000; Sue vd., 2007b; Allen, 2012). Birçok durumda, bu görünmesi zor ve gizli mesajlar hedef kişilerin grup kimliğini ya da deneyimsel gerçekliğini yok sayabilmekte, onların daha aşağı varlıklar olduklarını ima edebilmekte, çoğunluk veya baskın gruba ait olmadıklarını hatırlatarak genellikle kasıtsız bir şekilde örtük bir tehdit ve sindirme yoluyla onları aşağı bir konuma itebilmektedir.

Aslına bakılırsa, hiyerarşik olarak konumlanmış olan hemen hemen tüm kültürler arası veya birbirine benzemeyenler arasındaki etkileşimlerde veya karşılaşmalarda potansiyel olarak mikro saldırgan söylem ve eylemlerin ortaya çıkma olasılığı yüksektir. Çalışmada, bu meseleye yönelik açıklayıcı bir şema olarak ırksal temelli mikro saldırganlıklar üzerinde durulmuş olsa da başka türden özelliklere dayalı mikro saldırganlıklar bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet, din, sınıf, dil, cinsel yönelim ve engellilik temelli mikro saldırganlıklar, farklı özelliklere ya da görümlere sahip bireyler ve gruplar üzerinde aynı derecede güçlü ve potansiyel olarak zararlı etkilere sahip olabilir. Bu türden tüm mikro saldırganlıklar, bizim dahil etme/dışlama, üstünlük/aşağılık, normallik/anormallik ve istenen/istenmeyen ekseninde değerlendirdiğimiz gruplara ya da bireylere ilişkin dünya görüşlerimizin aktif dışavurumları ve/veya yansımalarıdır (Sue vd., 2009:183; bkz. Rowe, 1990; Bell, 2002; Sue vd., 2007b). Başka bir deyişle, mikro saldırganlıklar, toplumdaki bazı grupların marjinalleşmesine yol açan, öteki olarak aşağı konumlarını kabul etmelerini ya da içselleştirmelerini teşvik eden baskın grupların üyelerinin çoğu zaman farkında dahi olmadıkları baskıcı veya dışlayıcı dünya görüşlerinin aktif tezahürleridir.

Çoğumuz kendimizi eşitlikçi, iyi, ahlaki ve insani değerlere yakışır tutumlara sahip bireyler olarak gördüğümüz için, bilinçli olarak önyargılı bir dünya görüşüne sahip olabileceğimiz ya da bilinçaltı düzeyinde tarihsel -kültürel deneyimlerimizin olumsuz olduğu gruplar hakkındaki duygu kalıntılarından tamamen kurtulamadığımız düşüncesi çok rahatsız edici olur. Bu nedenle, çoğu zaman özeleştirme yapmaktan ya da bizzat eylemlerimizin neye karşılık geldiğini ince bir şekilde düşünmekten ve sorgulamaktan kaçınmayı tercih ederiz. Bu anlamda, aslında hiç kimsenin toplumdaki farklı gruplara yönelik yaygın ve yerleşik önyargı ya da kalıpyargılardan tamamen muaf kalamadığını ifade etmek mümkündür. Zira, sosyalleşme yoluyla bireylerin bilinçaltılarına enjekte edilmiş olan olumsuz tarihsel deneyimlerin şekillendirdiği ırkçı, cinsiyetçi veya heteroseksist vb. tutumlar, inançlar ve davranışlar onların her durum ve şartta topyekün duygularından tamamen arınık bir şekilde düşünme olasılığını zayıflatmaktadır. Dolayısıyla, ayrımcı tutum ve eylemlerin çoğu bilinçli farkındalık düzeyinin dışındadır, bu nedenle bazen istemeyerek de başkalarına karşı baskı ve ayrımcılık içeren ifade ve eylemlerde bulunuruz. Ancak, gündelik etkileşimler sırasında bilinçsizce veya istemeyerek de olsa açığa çıkabilen mikro saldırgan söylem ve eylemler çoğu zaman maruz kalanlar üzerinde açık/aleni ayrımcılık biçimlerinin yarattığı etkilerden çok daha fazla olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Ayrıca, mikro saldırganlıklar bireysel düzeydeki etkilerinin yanı sıra toplumsal anlamda daha çatışmacı bir iklim yaratarak potansiyel olarak daha uyumlu bir sosyal yapının gelişimine engel olabilmektedir.

Ayrıca, çoğunlukla yeni ırksal temelli ayrımcılık olarak da adlandırılan mikro saldırganlıklar adı altında kategorize edilen mikro aşağılayıcı ve mikro yok sayıcı ifadeler ve eylemler, çoğu zaman bilinçsizce ve dolaylı yoldan gerçekleşen ince, örtük veya üstü kapalı doğaları nedeniyle ispat edilmesi en zor olanlarıdır (Ford vd., 2013:208). Bu çağdaş ırkçılık biçimleri üzerine çalışmanın zorluğu yalnızca toplumlar ve gruplar arasında ortak olabilecek önyargıların altında yatan örtük ya da gizli temel psikolojik süreçleri tanımlamak değildir, aynı zamanda çağdaş önyargıların tezahür etme biçimlerini sistematik olarak değiştirebilen özgün sosyal ve politik faktörleri de tanımlamaktır Dovidio vd., 2017:286). Bu güçler, örtük, üstü kapalı ve dolaylı önyargı ifadeleri artırabilir veya bazı durumlarda açık/aleni ayrımcılığı haklı gösterecek şekilde normatif bağlamı değiştirebilir.

İfade edilmesi gereken bir diğer nokta şu ki, bireyler ait oldukları ırksal ya da kültürel gruba yönelik atfedilen olumsuz türden etiketlemeler veya damgalamalar nedeniyle örtük ya da üstü kapalı ayrımcı eylemlere ve tavırlara maruz kalabilmektedirler. Lakin, temel problemlerden birisi mikro saldırgan ifade ve eylemlere maruz kalan hedef bireylerin baskın grupların ürettikleri önyargı ve kalıpyargıları genellikle farkına varmadan içselleştirmeleri, ona uygun davranış kalıpları benimsemeleri ve ayrımcı ifade ya da eylemlerin yeniden üretimi süreçlerine kendilerinin de katılmalarıdır. Bu şekilde, genellikle önyargı ve kalıpyargıların varlığı nedeniyle açığa çıkan mikro saldırganlıklara maruz kalan bireyler ya da gruplar hem baskın grubun ürettiği örtük ötekileştirici söylemlerle kuşatılmakta hem de bir süre sonra kendi ait olduğu grubun üyelerinin içselleştirip, meşrulaştırdığı, yaygınlaştırdığı önyargı ve kalıpyargılara dayalı mikro saldırganlıklar aracılığıyla daha da değersizleştirilebilmektedir. Bu durumda, mikro saldırganlıklar temelindeki ayrımcılıklar, örtük, ince veya üstü kapalı ve dolaylı yapısı nedeniyle, öncelikle baskın gruplar tarafından ve daha sonra da ayrımcılığa maruz kalan grubun bizzat buna katılımıyla ortak bir biçimde meşrulaştırılıp üretilen ve yeniden üretilir hale gelmektedir.

Neticede, ırk, kültür, soy, cinsiyet, sınıf, dil, din, cinsel yönelim, göçmenlik durumu ve aksan gibi sahip olunan farklı özellikleri hedef alan çeşitli türden mikro saldırganlıklar gündelik hayatın sıradan etkileşimleri ve karşılaşmaları sırasında çoğu zaman farkına dahi varılmadan sürekli olarak öteki'ni hedef alabilmekte ve onların zihinsel, ruhsal ve fiziksel anlamda sıkıntılar yaşamalarına yol açarak yaşamlarını daha ızdıraplı hale getirebilmektedir. Dolayısıyla, çeşitli gündelik etkileşimlerimiz veya karşılaşmalarımız sırasında çoğumuzun genellikle fark edemediği veya önemsemediği ancak farklı gruplardan bireylere yönelik çok sık sergileyebildiğimiz mikro saldırganlıkların nasıl işlediğine, toplumdaki sayısız tezahürlerine, dezavantajlı konumdaki insanlar üzerindeki etki türüne, faille hedef arasındaki dinamik etkileşime ve bunları ortadan kaldırmak için gereken eğitim stratejilerine (Sue vd., 2007b:273), politik ve hukuki alanlardaki kararlara yönelik daha fazla farkındalık ve anlayış geliştirmeye acilen ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çerçevede, çoğunlukla tarihsel bir deneyimin kalıntıları veya mirası olarak bilinçaltımıza gizlenmiş ya da habitusumuzda saklı olan ırklar ve kültürler hakkındaki çağdaş önyargı, kalıpyargı, kültürel varsayım veya olumsuz inançlarımız üzerine reflektif bir tarzda düşünmek, bunların bilincine varmak gündelik etkileşimler sırasında açığa çıkabilecek çoğu zaman bilinçdışı örtük ya da üstü kapalı bir şekilde tezahür eden aşağılayıcı, küçük düşürücü,

değersizleştirici gizli mesajlar içeren mikro saldırgan ifade ve davranışların azaltılmasına yardımcı olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Allen, Q. (2012). They Think Minority Means Lesser Than: Black Middle-Class Sons and Fathers Resisting Microaggressions in the School. *Urban Education*, 48(2), 171-197. <https://doi.org/10.1177/0042085912450575>
- Allen, A., Scott, L. M. ve Lewis, C. W. (2013). Racial Microaggressions and African American and Hispanic Students in Urban Schools: A Call for Culturally Affirming Education. *Interdisciplinary Journal of Teaching and Learning*, 3(2), 117-129.
- Banaji, M. R. (2001). Implicit Attitudes Can Be Measured. In H. L. Roediger, III, J. S. Nairne, I. Neath, & A. Surprenant (Eds.), *The Nature of Remembering: Essays in Honor of Robert G. Crowder* (pp. 117-150). Washington, DC: American Psychological Association.
- Bell, L. A. (2002). Sincere Fictions: The Pedagogical Challenges of Preparing White Teachers for Multicultural Classrooms. *Equity and Excellence in Education*, 35(3), 236-244. <https://doi.org/10.1080/713845317>
- Blair, J. (1999). Ambivalent Racism Scale. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED439159.pdf>
- Blanton, H. ve Jaccard, J. (2008). Unconscious Racism: A Concept in Pursuit of a Measure. *Annu. Rev. Sociol*, 34, 277-297. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.33.040406.131632>
- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interaction: Perspective and Method*. Englewood Cliff.
- Bonilla-Silva, E. (2010). *Racism Without Racists: Color-Blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in the United States*. Lanham, MD: Rowan and Littlefield.
- Bonilla-Silva, E. ve A. Lewis. (1999). The New Racism: Racial Structure in the United States, 1960s-1990s. In *Race, Ethnicity, and Nationality in the United States: Toward the Twenty-First Century*, edited by P. Wong, 55-101. Boulder, CO: Westview Press.
- Bourdieu, P. (1977/1999). *Outline of a Theory of Practice*. New York, NY: Cambridge University Press. Brandon.
- Carter, R. T. (2007). Racism and Psychological and Emotional Injury: Recognizing and Assessing Race-Based Traumatic Stress. *The Counseling Psychologist*, 35(19), 13-105. <https://doi.org/10.1177/0011000006292033>
- Chakraborty, A. ve McKenzie, K. (2002). Does Racial Discrimination Cause Mental Illness? *British Journal of Psychiatry*, 180(6), 475-477. <https://doi.org/10.1192/bjp.180.6.475>
- Clark, R., Anderson, N. B., Clark, V. R. ve Williams, D. R. (1999). Racism as A Stressor for African Americans. *American Psychologist*, 54(10), 805-816. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.54.10.805>
- Coulon, A. (2010). *Etnometodoloji*. Çev. Ü. Tatlıcan, Küre Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- Crocker, J. ve Major, B. (1989). Social Stigma and Self-Esteem: The Self-Protective Properties of Stigma. *Psychological Review*, 96(4), 608-630.
- Davis, P. (1989). Law as Microaggression. *Yale Law Journal*, 98, 1559-1577.
- DeCuir-Gunby, J. T. ve Gunby Jr, N. W. (2016). Racial Microaggressions in The Workplace: A Critical Race Analysis of The Experiences of African American Educators. *Urban Education*, 51(4), 390-414. <https://doi.org/10.1177/0042085916628610>
- Delucchi, M. ve Do, H. D. (1996). The Model Minority Myth and Perceptions of Asian-Americans as Victims of Racial Harassment. *College Student Journal*, 30(3), 411-414.
- DeVos, T. ve Banaji, M. R. (2005). American = White? *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 447-466. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.3.447>

- Dovidio, J. F. ve Gaertner, S. L. (1986). *Prejudice, Discrimination, and Racism*. San Diego: Academic Press.
- Dovidio, J. F. ve Gaertner, S. L. (2000). Aversive Racism and Selection Decisions: 1989 and 1999. *Psychological Science*, 11(4), 315–319. <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00262>
- Dovidio, J. F., Gaertner, S. L., Kawakami, K. ve Hodson, G. (2002). Why Can't We All Just Get Along? Interpersonal Biases and Interracial Distrust. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 8(2), 88–102. <https://doi.org/10.1037//1099-9809.8.2.88>
- Dovidio, J. F. ve Gaertner, S. L. (2004). Aversive Racism. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (pp. 1–51). San Diego, CA: Academic Press.
- Dovidio, J. F., Gaertner, S. L., & Pearson, A. R. (2017). Aversive racism and contemporary bias. In C. G. Sibley & F. K. Barlow (Eds.), *The Cambridge handbook of the psychology of prejudice* (pp. 267-294). New York, US: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/9781316161579.012>
- Ford, D. Y., Scott, M. T., Moore III, J. L. ve Amos, S. O. (2013). Gifted Education and Culturally Different Students: Examining Prejudice and Discrimination Via Microaggressions. *Gifted Child Today*, 36(3), 205-208. <https://doi.org/10.1177/1076217513487069>
- Ford, D. Y. (2013). Gifted Underrepresentation and Prejudice: Learning from Allport and Merton. *Gifted Child Today*, 36(1), 62-68. <https://doi.org/10.1177/1076217512465285>
- Franklin, A. J. (2004). *From Brotherhood to Manhood: How Black Men Rescue Their Relationships and Dreams from The Invisibility Syndrome*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Gaertner, S. L. ve Dovidio, J. F. (1986). The Aversive Form of Racism. In J. F. Dovidio & S. L. Gaertner (Eds.), *Prejudice, Discrimination, and Racism* (pp. 61–89). Orlando, FL: Academic Press.
- Gaertner, S. L. ve Dovidio, J. F. (2000). *Reducing Intergroup Bias: The Common Ingroup Identity Model*. Philadelphia, PA: The Psychology Press.
- Gaertner, S. L. ve Dovidio, J. F. (2005). Understanding and Addressing Contemporary Racism: From Aversive Racism to The Common Ingroup Identity Model. *Journal of Social issues*, 61(3), 615-639. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00424.x>
- Gee, G., A. Ro, S. Shariff-Marco ve Chae D. (2009). Racial Discrimination and Health among Asian Americans: Evidence, Assessment, and Directions for Future Research. *Epidemiologic Reviews*, 31(1), 130–151. <https://doi.org/10.1093/epirev/mxp009>
- Geronimus, A., M. Hicken, D. Keene ve J. Bound (2006). 'Weathering' and Age Patterns of Allostatic Load Scores among Blacks and Whites in the United States. *American Journal of Public Health*, 96(5): 826–833. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2004.060749>
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of The Theory of Structuration*. Polity Press, pp.402 Cambridge: UK.
- Harding, S. T. ve Turner, T. (2015). Assessing Racial Microaggression Distress in A Diverse Sample. *Evaluation & The Health Professions*, 38(4), 464-490. <https://doi.org/10.1177/0163278714550860>
- Harrell, J. P., Halls, S. ve Taliaferro, J. (2003). Physiological Responses to Racism and Discrimination: An Assessment of the Evidence. *American Journal of Public Health*, 93(2), 243–248.
- Harris, J. C. (2017). Multiracial College Students' Experiences with Multiracial Microaggressions. *Race Ethnicity and Education*, 20(4), 429-445. <https://doi.org/10.1080/13613324.2016.1248836>
- Harwood, S. A., Hunt, M. B., Mendenhall, R. ve Lewis, J. A. (2012). Racial Microaggressions in The Residence Halls: Experiences of Students of Color at A Predominantly White University. *Journal of Diversity in Higher Education*, 5(3), 159-173. <https://doi.org/10.1037/a0028956>

- Hatzenbuehler, M. L. (2009). How Does Sexual Minority Stigma “Get Under The Skin”? A Psychological Mediation Framework. *Psychological Bulletin*, 135(5), 707–730. <https://doi.org/10.1037/a0016441>
- Helms, J. E. (1992). *A Race is A Nice Thing to Have: A Guide to Being A White Person or Understanding the White Persons in Your Life*. Topeka, KS: Content Communications.
- Herek, G. M. (2009). Hate Crimes and Stigma-Related Experiences Among Sexual Minority Adults in The United States: Prevalence Estimates from A National Probability Sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 24(1), 54–74. <https://doi.org/10.1177/0886260508316477>
- Hinton, E. L. (2004). *Microinequities: When Small Slight Leads to Huge Problems in the Workplace*. DiversityInc. <http://www.magazine.org/content/files/Microinequities.pdf>
- Huber, L. P. ve Solorzano, D. G. (2015). Racial Microaggressions as A Tool for Critical Race Research. *Race Ethnicity and Education*, 18(3), 297-320. <https://doi.org/10.1080/13613324.2014.994173>
- Jones, J. M. (1997). *Prejudice and Racism* (2nd ed.). Washington, DC: McGraw-Hill.
- Jones, M. L. ve Galliher, R. V. (2015). Daily Racial Microaggressions and Ethnic Identification Among Native American Young Adults. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 21(1), 1-9. <https://doi.org/10.1037/a0037537>
- Katz, I. (1981). *Stigma: A Social Psychological Analysis*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Katz, I. ve Hass, R. G. (1988). Racial Ambivalence and American Value Conflict: Correlational and Priming Studies of Dual Cognitive Structures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55(6), 893-905. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.55.6.893>
- Kinder, D. R. ve Sears, D. O. (1981). Prejudice and Politics: Symbolic Racism versus Racial Threats to The Good Life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40(3), 414-431. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.40.3.414>
- Lakoff, G. (2006). *Thinking Points: Communicating Our American Values and Vision*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Layder, D. (2006). *Sosyal Teoriye Giriş*. Çev. Ü. Tatlıcan, Küre Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- Lewis, J. A., Mendenhall, R., Harwood, S. A., ve Huntt, M. B. (2013). Coping with Gendered Racial Microaggressions among Black Women College Students. *Journal of African American Studies*, 17(1), 51-73. <https://doi.org/10.1007/s12111-012-9219-0>
- Lorde, A. (1992). Age, Race, Class, and Sex: Women Redefining Difference. In M. Andersen & P. Hill Collins (Eds.), *Race, Class, and Gender: An anthology* (pp.495-502). Belmont, CA: Wadsworth
- Marable, M. (2002). *The Great Wells of Democracy: The Meaning of Race in American Life*. New York: BasicCivitas.
- McConahay, J. B. (1986). Modern Racism, Ambivalence, and The Modern Racism Scale. In J. F. Dovidio & S. L. Gaertner (Eds.), pp. 91–125. In *Prejudice, Discrimination, and Racism*. San Diego: Academic Press.
- McNeilly, M. D., Anderson, N. B., Armstead, C. A., Clark, R., Corbett, M., Robinson, E. L., . . . Lepisto, E. M. (1996). The Perceived Racism Scale: A Multidimensional Assessment of The Experience of White Racism Among African-Americans. *Ethnicity and Disease*, 6(1-2), 154–166.
- Nadal, K. L., Rivera, D. P. ve Corpus, M. J. H. (2010). Sexual Orientation and Transgender Microaggressions in Everyday Life: Implications for Mental Health and Counseling. In D. W. Sue (Ed.), *Microaggressions And Marginality: Manifestation, Dynamics, and Impact* (pp. 217–240). New York: Wiley & Sons.
- Nadal, K. L., Wong, Y., Griffin, K., Striken, J., Vargas, V., Wideman, M. ve Kolawole, A. (2011). Microaggressions and The Multiracial Experience. *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 1(7), 36–44.

- Nadal, K. L., Griffin, K. E., Hamit, S., Leon, J., Tobio, M. ve Rivera, D. P. (2012). Subtle and Overt Forms of Islamophobia: Microaggressions toward Muslim Americans. <http://dx.doi.org/10.3998/jmmh.10381607.0006.203>
- Neville, H. A., Lilly, R., Duran, G., Lee, R. M. ve Browne, L. (2000). Construction and Initial Validation of The Color-Blind Racial Attitudes Scale (CoBRAS). *Journal of Counseling Psychology*, 47(1), 59–70. <https://doi.org/10.1037//0022-0167.47.1.59>
- Paradies, Y. (2006). A Systematic Review of Empirical Research on Self-Reported Racism and Health. *International Journal of Epidemiology*, 35(4), 888–901. <https://doi.org/10.1093/ije/dy1056>
- Pascoe, E. A. ve Richman, L. S. (2009). Perceived Discrimination and Health: A Metanalytic Review. *Psychological Bulletin*, 135(4), 531–554. <https://doi.org/10.1037/a0016059>
- Pearson, A. R., Dovidio, J. F. ve Gaertner, S. L. (2009). The Nature of Contemporary Prejudice: Insights from Aversive Racism. *Social and Personality Psychology Compass*, 3(3), 314–338. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2009.00183.x>
- Pierce, C., Carew, J., Pierce-Gonzalez, D. ve Willis, D. (1978). An Experiment in Racism: TV Commercials. In C. Pierce (Ed.), *Television and Education* (pp. 62–88). Beverly Hills, CA: Sage.
- Pierce, C. M. (1995). Stress Analogs of Racism and Sexism: Terrorism, Torture, and Disaster. In C. V. Willie, P. P. Rieker, B. M. Kramer, & B. S. Brown (Eds.), *Mental Health, Racism, and Sexism* (pp. 277–293). Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Reid, L. D. ve Radhakrishnan, P. (2003). Race Matters: The Relations Between Race and General Campus Climate. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 9(3), 263–275. <https://doi.org/10.1037/1099-9809.9.3.263>
- Rodenborg, A. N. ve Boisen, A. L. (2013). Aversive Racism and Intergroup Contact Theories: Cultural Competence in a Segregated World, *Journal of Social Work Education*, 49(4) 564-579. <https://doi.org/10.1080/10437797.2013.812463>
- Rowe, M. P. (1990). Barriers to Equality: The Power of Subtle Discrimination to Maintain Unequal Opportunity. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 3(2), 153–163. <https://doi.org/10.1007/BF01388340>
- Sears, D. O. (1988). Symbolic Racism. In P. A. Katz & D. A. Taylor (Eds.), *Eliminating Racism: Profiles in Controversy* (pp. 53–84). New York: Plenum.
- Sears, D. O. ve Henry, P. J. (2003). The Origins of Symbolic Racism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 259–275. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.2.259>
- Sidanius, J. ve Pratto, F. (1999). *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*. New York: Cambridge University Press.
- Smith, W. A., Allen, W. R. ve Danley, L. L. (2007). Assume The Position. You Fit The Description: Psychosocial Experiences and Racial Battle Fatigue Among African-American Male College Students. *American Behavioral Scientist*, 51(4), 551–578. <https://doi.org/10.1177/0002764207307742>
- Solorzano, D. G. (1998). Critical Race Theory, Race and Gender Microaggressions, and The Experience of Chicana and Chicano Scholars. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 11(1), 121-136. <https://doi.org/10.1080/095183998236926>
- Solorzano, D., Ceja, M. ve Yosso, T. (2000). Critical Race Theory, Racial Microaggressions, and Campus Racial Climate: The Experiences of African American College Students. *The Journal of Negro Education*, 69 (1), 60–73.
- Spanierman, L. B. ve Heppner, M. J. (2004). Psychosocial Costs of Racism to Whites Scale (PCRW): Construction and Initial Validation. *Journal of Counseling Psychology*, 51(2), 249–262. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.51.2.249>

- Spanierman, L. B., Armstrong, P. I., Poteat, V. P. ve Beer, A. M. (2006). Psychosocial Costs of Racism to Whites: Exploring Patterns Through Cluster Analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 53(4), 434–441. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.53.4.434>
- Sue, D. W. (2003). *Overcoming Our Racism: The Journey to Liberation*. CA: Jossey-Bass.
- Sue, D. W. ve Sue, D. (2003). *Counseling the Culturally Diverse: Theory and Practice*. New York, NY: John Wiley & Sons, Inc.
- Sue, D. W. (2004). Whiteness and Ethnocentric Monoculturalism: Making The “Invisible” Visible. *American Psychologist*, 59(8), 759–769.
- Sue, D. W., Capodilupo, C. M., Torino, G. C. Bucceri, J. M., Holder, A. M. B., Esquilin, M. E., et al. (2006). Racial Microaggressions in Everyday Life: Implications for Counseling. Manuscript Submitted for Publication.
- Sue, D. W., Bucceri, J., Lin, A. I., Nadal, K. L., & Torino, G. C. (2007a). Racial Microaggressions and The Asian American Experience. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 13(1), 72–81. <https://doi.org/10.1037/1099-9809.13.1.72>
- Sue, D. W., Capodilupo, C. M., Torino, G. C., Bucceri, J. M., Holder, A. M. B., Nadal, K. L., ve Esquilin, M. (2007b). Racial Microaggressions in Everyday Life: Implications for Clinical Practice. *American Psychologist*, 62(4), 271–286. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.62.4.271>
- Sue, D. W. ve Constantine, M. G. (2007). Racial Microaggressions as Instigators of Difficult Dialogues on Race: Implications for Student Affairs Educators and Students. *College Student Affairs Journal*, 26(2), 136-143.
- Sue, D. W., Nadal, K. L., Capodilupo, C. M., Lin, A. I., Torino, G. C., ve Rivera, D. P. (2008a). Racial Microaggressions Against Black Americans: Implications for Counseling. *Journal of Counseling & Development*, 86(3), 330-338. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2008.tb00517.x>
- Sue, D. W., Capodilupo, C. M., ve Holder, A. M. B. (2008b). Racial Microaggressions in The Life Experiences of Black Americans. *Professional Psychology: Research and Practice*, 39(3), 329–336. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.39.3.329>
- Sue, D. W., Lin, A. I., Torino, G. C., Capodilupo, C. M., ve Rivera, D. P. (2009). Racial Microaggression and Difficult Dialogues on Race in The Classroom. *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 15(2), 183–190. <https://doi.org/10.1037/a0014191>
- Sue, D. W. (2010). *Microaggressions in Everyday Life: Race, Gender, and Sexual Orientation*. Hoboken, NJ: John Wiley.
- Thompson, C. E. ve Neville, H. A. (1999). Racism, Mental Health, and Mental Practice. *The Counseling Psychologist*, 27(2), 155–216. <https://doi.org/10.1177/0011000099272001>
- Tinsley-Jones, H. (2003). Racism: Calling a Spade a Spade. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 40(3), 179–186. <https://doi.org/10.1037/0033-3204.40.3.179>
- Utsey, S. O. ve Ponterotto, J. G. (1996). Development and Validation of the Index of Race Related Stress (IRRS). *Journal of Counseling Psychology*, 43(4), 1–12. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-0167.43.4.490>
- Ünal, S. (2018). Genç Nesilde Ötekileştirmenin Dijital Yüzü: Nezaket Dışı Siyasal Değer Yüklü Paylaşımlar ve Kutuplaşma. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1812-1866. <http://dx.doi.org/10.26466/opus.430747>
- Walker, I. (2001). The Changing Nature of Racism: From Old to New. *Understanding Prejudice, Racism, and Social Conflict*, 24-42.
- Wang, J., Leu, J. ve Shoda, Y. (2011). When The Seeming Innocuous “Stings”: Racial Microaggressions and Their Emotional Consequences. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(12), 1666–1678. <https://doi.org/10.1177/0146167211416130>

- Williams, D. R., Neighbors, H. W. ve Jackson, J. S. (2003). Racial/Ethnic Discrimination and Health: Findings from Community Studies. *American Journal of Public Health*, 93(2), 200–208. <http://dx.doi.org/10.2105/AJPH.93.2.200>
- Wong, G., Derthick, A. O., David, E. J. R., Saw, A. ve Okazaki, S. (2014). The What, The Why, and the How: A Review of Racial Microaggressions Research in Psychology. *Race and Social Problems*, 6(2), 181-200. <https://doi.org/10.1007/s12552-013-9107-9>
- Zimmerman, D. H. ve Wieder, D. L. (1970). *Ethnomethodology and the Problem of Order*. J. D. Douglas (ed.), *Understanding Everyday Life*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.